

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г. Този превод не обвързва Съда. За допълнителна информация, моля вижте пълните указания за авторските права в края на документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ПЪРВА СЕКЦИЯ

ДЕЛО ĐORĐEVIĆ СРЕЩУ ХЪРВАТИЯ

(Жалба № 41526/10)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

24 юли 2012 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

24/10/2012

Това решение е станало окончателно в съответствие с чл. 44 § 2 от Конвенцията. То може да претърпи редакционни промени.

По делото Đorđević срещу Хърватия,

Европейският съд по правата на човека (Първа секция), заседаващ като камера в състав:

Anatoly Kovler, *Председател*,
Nina Vajić,
Peer Lorenzen,
Elisabeth Steiner,
Khanlar Hajiyev,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse, *съдии*,

и Søren Nielsen, *секретар на секция*,

След проведено на 3 юли 2012 г. закрито заседание,

Постанови следното решение, прието на посочена дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 41526/10) срещу Република Хърватия подадена до Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от двама хърватски граждани – г-н Далибор Джорджевич и г-жа Радмила Джорджевич („жалбоподателите“) на 12 юли 2010 г.

2. Жалбоподателите, на които е била предоставена правна помощ са били представлявани от г-жа I. Vojić, адвокат, практикуващ в Загреб. Хърватското правителството („правителството“) е било представлявано от агента си, г-жа Š. Stažnik.

3. На 10 септември 2010 г. председателят на първа секция е решил да комуникира жалбата на правителството. Било е също така решено жалбата да бъде разгледана едновременно и по допустимост, и по същество (чл. 29 § 1).

4. Жалбоподателите и правителството са представили писмени становища по допустимостта и по съществуването на делото. В допълнение е било получено становище на третата страна - European Disability Forum, която е била поканена да участва в писменото производство (чл. 36 § 2 от Конвенцията и чл. 44 § 3 от Правилника на Съда). Ответното правителство е отговорило на това становище (чл. 44 § 6 от Правилника на Съда).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО СЛУЧАЯ

5. Жалбоподателите са родени съответно през 1977 г. и 1956 г. и живеят в Загреб.

6. Първият жалбоподател, който е с психически и физически увреждания е поставен под пълно запрещение. Той е посещавал курсове за възрастни в основно училище В.Б. в Загреб по 12 часа на седмица. За него се грижела майка му – втората жалбоподателка. Медицинското досие на първия жалбоподател от 16 юни 2008 г. описва здравословното му състояние по следния начин:

“...в ранното си детство той е преболедува гноен менингит, който е довел до трайни последици и епилепсия. Той е изостанал в своето психическо и физическо развитие и е под постоянно наблюдение на невролог и психиатър. Поради хидроцефалия му е поставена клапа Pudenz [вид шунт на гръбначно мозъчна течност] ... зрението му е значително намалено ... и е напълно зависим от майка си по отношение на хранене, обличане, лична хигиена и придвижване навън. Гръбнакът му е подвижен, но болезнен в долната част ... страда от тежка деформация на стъпалата, която води до затруднения в ходенето; не е възможно да стъпва на пръсти и на пети. Психически той е емоционално хладен, страхлив и има беден речник ...“

7. Жалбоподателите живеят в апартамент на партерен етаж в блок в Шпанско, квартал на Загреб. Основно училище А.К. се намира в непосредствена близост до блока.

8. Става ясно, че в периода юли 2008 г. – февруари 2011 г. жалбоподателите са били тормозени. Те твърдят, че учениците в основно училище А.К., всичките малолетни, често ги тормозели, и по-специално първия жалбоподател, по всяко време на деня и особено, когато учениците се прибирали от училище на групи, както и в късния следобед и вечер, когато са се събирали без родителски надзор около дървената пейка под балкона на апартамента на жалбоподателите. Според твърденията на жалбоподателите причините за тормоза били заболяването на първия жалбоподател и сръбският им произход. Една по-голяма група от деца, също малолетни, през деня идвали в парка срещу апартамента на жалбоподателите, крещели мръсотии, викали го по име и пишели обиди по тротоара. Децата често звънели на звънеца на апартамента и питали кога първият жалбоподател ще излиза. Те често го удряли.

9. Според полицейски доклад от 31 юли 2008 г. втората жалбоподателка се е обадила в полицията в 21,12 ч. и се е оплакала, че непознати млади лица тормозят сина ѝ и били изпотрошили някои неща от балкона ѝ. Полицията пристигнала в дома на жалбоподателите в 21,30 ч. и втората жалбоподателка им казала, че около 18 ч. тя и

първият жалбоподател излезли от дома си и когато се върнали към 21 ч. намерили балкона съсипан и саксиите изпотрошени. Казала им също така, че от дълго време деца от квартала тормозят първия жалбоподател заради умственото му изоставане. Посочила имената на две деца.

10. На 2 март 2009 г. от социалната служба в Съсеград било разпоредено да се проследи какви родителски грижи се полагат за Д.К. – ученик в основно училище А.К. в Загреб. Причината била лошите му резултати в училище, проблемно поведение и склонност към извършване на противообществени прояви. Не се споменавало участието му в тормоза над жалбоподателите.

11. Според медицински доклад, изготвен на 6 април 2009 г. първият жалбоподател е бил физически и психически измъчван на улицата и в ръцете му били гасени цигари. Лекарят поискал от социалните да образуват производство за защита на първия жалбоподател като лице със сериозно психическо разстройство и го описал като спокоен и благ човек, който не е можел и не е знаел как да се защити от грубияните.

12. В писмо, изпратено на 20 април 2009 г. до Омбудсмана на лицата с увреждания втората жалбоподателката се оплакала, че на 4 април 2009 г. две деца – Д.К. и И.М. – нападнали първия жалбоподател. Тя твърдяла, че те се приближили с колелата си до първия жалбоподател и изгорили ръцете му с цигари. Оплаквала се също така, че децата, посещаващи близкото училище постоянно тормозели първия жалбоподател заради умственото му изоставане и че на няколко пъти безуспешно се е оплаквала на социалните служби в Съсеград и на ръководството на основно училище А.К.

13. Същия ден адвокатката на жалбоподателите подала оплакване в полицията за инцидента на 4 април 2009 г.

14. Полицейски доклад от 5 май 2009 г. сочи, че на този ден в сградата на II полицейско управление в Загреб полицията е провела разговор с Д.К., роден през 1997 г. и П.Б., роден през 1995 г. В съответната си част по отношение на Д.К. се казва:

“Запитан дали си спомня случая от 4 април 2009 г. в ... Загреб [Д.К.] казва, че около обяд той е бил там с приятеля си И.М., който е седмокласник в основно училище А.К. и че П.Б., по-голямо момче от седми клас в същото училище, дошъл при тях с двама непознати за него мъже, които играели с топка. Човек, който е с увреждане и има вродени проблеми и който живее в блока на улица ... играел между блоковете. По някое време П.Б. запалил цигара, приближил се до Далибор и изгорил няколко пъти дясната му ръка, след което те всички избягали, защото човекът започнал да крещи.“

В съответната част от доклада по отношение на П.Б.:

“Запитан дали си спомня случая от 4 април 2009 г. в ... Загреб, свързан с тормоз върху лице с увреждане, Далибор Джорджевич [П.Б.] казва, че не е присъствал на тази случка, но че в началото на седмицата по време на сутрешното междучасие срещнал Д.К., който е в пети клас в същото училище,

който му казал, че в събота по обед той [Д.К.] и И.М. са гасили цигара върху ръката на човек на име Далибор на улица ..., който живее на тази улица и е инвалид.

На последващ въпрос дали знае как изглежда този човек, отговаря, че често играе на тази улица с други момчета от квартала и че е виждал човека, който е на около тридесет, набит, с къса прошарена коса, блед и говори трудно. Този човек играе с други деца, които го дразнят и той ги гони и удря.“

15. Според полицейски доклад от 7 май 2009 г. на този ден в сградата на II полицейско управление в Загреб полицията е провела разговор с И.М., роден през 1994 г. В съответната част на доклада се чете:

“Запитан дали си спомня случая от 4 април 2009 г. в ... Загреб, свързан с тормоз на Далибор Джорджевич - лице с увреждане, около тридесет-четиридесет годишен, [И.М.] казва, че си спомня случката, че било събота ... и че взел колелото си и отишъл .. с Д.К. на улица ..., където видели Далибор, който е инвалид по рождение, който си играл с топка с други деца. Децата взели топката и не искали да му я върнат. Като видял това той [И.М.] попитал децата защо не връщат топката на Далибор и Далибор започнал да крещи и да размахва ръце. След това децата хвърлили топката и той я взел. Той [И.М.] държал цигара в лявата си ръка ... и като минавал с колелото си покрай Далибор той [Далибор] започнал да ръкомаха и го ударил няколко пъти по ръката, в която държал цигарата и така Далибор изгорил ръката си. Той е сигурен, че бил изгорил Далибор само веднъж и че съжалява. Не разбирал защо Далибор е реагирал така, защото не била негова вината [на И.М.], че някакви деца му били взели топката. Ученикът П.Б. не бил с него.

...

На последващ въпрос дали Далибор има проблеми с други деца, [И.М.] отговаря, че той често ходи на улицата, където Далибор играе на топка с други момчета и че тези деца дразнят Далибор заради болестта му ... и че после той ги гони и ги хваща.

Накрая Р., майката на [И.М.] беше посъветвана да обръща внимание на поведението на И.М. Тя казала, че няма проблеми с него и че не знае защо е постъпил така.“

16. На 19 май 2009 г. от II полицейско управление в Загреб изпратили доклад до Прокуратурата по младежка престъпност, в който се казва че:

- на 16 април 2009 г. са получили писмо от социалната служба в Съсеград, в което се казвало, че са получили писмо от втората жалбоподателка, в което твърдяла, че синът ѝ е бил малтретиран от Д.К. и други и прилага медицинска документация;

- на 30 април 2009 г. са получили писмо от Омбудсмана на лицата с увреждания, в което се казва, че тя също е получила писмо от втората жалбоподателка, която е молела за помощ във връзка с честите случаи на тормоз на първия жалбоподател.

Полицията също уведомила Прокуратурата по младежка престъпност за проведените разпити с Д.К., И.М. и П.Б.

17. В писмо от 20 май 2009 г. от II полицейско управление в Загреб уведомили Омбудсмана, че са провели разговори с децата И.М. и Д.К., че са се свързали с директора на основно училище А.К., че полицейските служители в участъка са били информирани за проблемите и че те редовно патрулират по въпросните улици.

18. На 17 юли 2009 г. от полицията уведомили социалните служби в Съсеград, че са установили, че на 4 април 2009 г. около обяд първият жалбоподател е играел с топка на улицата заедно с други момчета от квартала, които му взели топката и това го разстроило. Когато И.М. и Д.К. минали покрай първия жалбоподател той започнал да ръкомаха и И.М. по невнимание изгорил ръцете му.

19. На 16 юли 2009 г. социалните служби в Съсеград изготвили доклад относно първия жалбоподател. В съответната част от доклада се казва:

“ ...

На 6 август 2008 г. майката на [първия жалбоподател] Радмила подаде оплакване до нас за упражняван над Далибор тормоз, като заяви, че децата ... идвали при момичетата В.К. и И.К., които живеели в техния блок. Момичетата К. казали, че те не са тормозили Далибор и че водач на групата е Х.Б.

С момичетата К. и тяхната майка Дж.Ф. било постигнато разбирателство, че момичетата ще спрат да се събират пред блока и ще намерят друго място за да бъдат избегнати конфликти.

Х. и родителите ѝ били призовани в службата. Х. казала, че тя вече не ходи пред блока и че за известно време е било спокойно.

След това започнали да идват различни групи момчета и затова г-жа Джорджевич не може да каже имената им, но тя знаела, че са от основно училище А.К.

На 8 април 2009 г. г-жа Джорджевич отново се оплакала за това, че Далибор бил изгорен с цигари и [тя твърди] че тормозът продължава.

На 17 юни 2009 г. било проведен разговор с г-жа Джорджевич. [Тя казала], че проблемите продължават. Непрекъснато имало нови деца, повечето от които били познати на момичетата К., които провокирали Далибор. За два или три дни ставало спокойно и след това проблемите започвали отново. Тя имала добри взаимоотношения с училищния съветник, дефектолога и директора.

Казаното от г-жа Джорджевич: „На 16 юни 2009 г. първо дойдоха момичетата и застанаха до пейката. Г-жа Джорджевич извикала Далибор да влезе вътре, защото знаела колко много се страхува той от тях. Те казали, че няма нужда да се страхува, защото скоро си тръгвали. След това дошла група момчета и полели Далибор с вода от балон.“

Г-жа Джорджевич също така казала, че по-късно В.К. отново започнала да събира деца пред блока, което разстроило Далибор.

Полицията и училището бяха уведомени за описаните събития.

Училищните власти са говорили с всички посочени деца и с техните родители.

Полицията е извършила разследване [и е разпитала] децата, които са присъствали, когато Далибор е бил горен.

За да бъде предотвратен последващ тормоз писахме на училищните власти [с молба] да проведат среща с децата и родителите в началото на учебната година във всички класове, да уведомят всеки за проблема и ясно да обяснят, че докато бъдат установени извършителите, всички те носят отговорност за малтретирането. Предложено беше също така с децата да бъдат проведени лекции и семинари за да могат те да разберат, че съществуват хора с увреждания, които имат същите права като останалите – да се разхождат и да живеят извън домовете си без да бъдат тормозени от никого.

С полицейски служител И.М. от II полицейско управление бе уговорено, че полицаите, отговарящи за квартала ще обръщат повече внимание и ще минават по улицата по-често с цел да бъдат идентифицирани извършителите на насилието.

На 14 юли 2009 г. бе посетено семейството, но бил намерен само Далибор; той не е знаел къде е майка му и казал, че напоследък децата не са го дразнили. Далибор е бил в апартамента и около блока нямало деца.

...”

20. На 27 юли 2009 г. от Градската прокуратура в Загреб уведомили втората жалбоподателка, че извършителите на престъплението агресивно поведение по чл. 331 § 1 от Наказателния кодекс са Д.К. и И.М. - деца под 14-годишна възраст и следователно срещу тях не може да бъде образувано наказателно производство. На втората жалбоподателка било указано, че може да предяви иск за обезщетение по граждански ред.

21. Според полицейски доклад от 5 септември 2009 г. на този ден втората жалбоподателка се обадила в полицията в 20,40 ч. оплаквайки се шум в парка. Когато полицията пристигнала в 20,45 ч. втората жалбоподателка им казала, че междувременно децата си били отишли.

22. Според медицински доклад, изготвен по отношение на първия жалбоподател на 8 септември 2009 г. той постоянно е тормозен от деца, които горели ръцете му, крещели му и вдигали шум под балкона на жалбоподателите. В него се казвало, че е нужно първият жалбоподател да излиза навън.

23. Според социален доклад, изготвен на 17 септември 2009 г. от службата в Съсград са говорили с И.М. и майка му. И тъй като И.М.

изразил съжалението си за случилото са на 4 април 2009 г. нямало нужда от по-нататъшни действия.

24. На неуточнена дата през септември 2009 г. директорът на основно училище А.К. изпратил писмо до родителите, с което ги уведомявал, че в квартала живее Далибор, млад човек с увреждания, който често е бил тормозен от ученици. Директорът изрично посочвал, че децата са признали „няколко брутални акта“ срещу Далибор, като унизителни коментари, използване на обиден език и псуване, провокативно поведение, отнемана на топката му и горене на ръцете му с цигари. Родителите били помолени да поговорят с децата си и да ги предупредят за възможните последици от едно такова поведение.

25. Относимата част от писмения протокол от родителска среща, проведена на 30 септември 2009 г. в основно училище А.К. гласи:

“..."

На всички родителски срещи в началото на новата учебна година обърнахме внимание на родителите, че в квартала на училището живее млад човек с специални нужди, който е бил тормозен от ученици от нашето училище, най-често словесно, но понякога и физически. Неговата майка често търси помощ от работещите в училището, като социалните служби и Омбудсмана на лицата с увреждания също са били уведомени. Родителите бяха помолени да поговорят с децата си и да привлекат вниманието им към проблемите на приемането на различията и на необходимостта от спокойно съвместно съществуване.

Родителите, които присъстваха коментираха въпроса. Някои от тях споменаха, че въпросният млад човек също понякога е агресивен, че се приближава към млади момичета по неприличен начин и че те са показвали, че се плашат и че се опитват да избягват местата, където обичайно той ходи. Други също така коментираха, че той не трябва да излиза сред хората и че трябва да прекарва времето си в подходящи за него условия или в парка под постоянното наблюдение на настойника си. Директорът си записа всички коментари и обеща да осъществи контакт с компетентните социални служби.

...”

26. На 1 октомври 2009 г. адвокатката на жалбоподателите подаде писмено оплакване до Градската прокуратура в Загреб. Тя сочела, че клиентите ѝ са хървати от сръбски произход – майка и син, който има психическо и физическо изоставане. Обяснявала, че клиентите ѝ живеят на около 70 метра от основно училище А.К. и че постоянно били тормозени от децата от училището, по всяко време на деня, най-вече когато учениците са се прибирали от училище на групи и в късния следобед и вечер, когато се събирали без родителски надзор около дървената пейка под балкона на апартамента на жалбоподателите. Тя твърдяла, че тормозът продължава вече близо четири години и е провокиран от сръбския произход на жалбоподателите и увреждането на първия жалбоподател. Група деца на възраст между 10 и 14 идвали били през деня пред блока, където живеели жалбоподателите и

крещели обиди и мръсотии и викали имената им. Те драскали и обиди по тротоара пред блока.

Адвокатката описвала и инцидента от 4 април 2009 г. Като се позовавала на чл. 8 и чл. 13 от Конвенцията, тя се оплаквала, че няма ефективно средство в хърватската правна система, което да им предостави защита срещу актове на насилие, извършвани от деца.

Тя описвала също така случаи от 5 и 7 септември 2009 г., когато група деца обиждали първия жалбоподател и, на втората дата, му взели топката. На 10 септември 2009 г. група деца пикали пред вратата на жалбоподателите. На 14 септември 2009 г. около 14 деца от четвърти и пети клас блъскали първия жалбоподател, обиждали го и му взимали топката. На следващия ден едно момче му крещяло.

Тя също така твърдяла, че поне на десет пъти децата нападали физически първия жалбоподател и често го удряли. На 31 юли 2008 г. децата съсипали балкона на жалбоподателите като изтръгнали всички саксии и хвърляли камъни и кал на балкона. Няколко дни по-късно хвърлили кутия от шоколадово мляко на балкона.

Втората жалбоподателка била съобщила за тормоза на социалните служби, полицията, Омбудсмана на лицата с увреждания и на училищните власти. Въпреки добрата воля на всички тях тормозът, упражняван над жалбоподателите продължавал.

27. Според медицински доклад относно първия жалбоподател, изготвен на 7 октомври 2009 г. той системно е бил тормозен от деца.

28. Според медицински доклад относно първия жалбоподател, изготвен на 9 ноември 2009 г. няколко дни по-рано той е бил нападат от деца, което много го разстроило. Препоръчвала се психотерапия.

29. Според медицински доклад относно първия жалбоподател, изготвен на 14 декември 2009 г. „всички са го удряли безмилостно със снежни топки“ и той е изпаднал в паника.

30. Според медицински доклад относно първия жалбоподател, изготвен на 14 януари 2010 г. първият жалбоподател е страдал от постоянна тревожност и чувство, че е преследван, защото „нищо не се прави за да се разреши неговата ситуация“.

31. Според полицейски доклад от 19 март 2010 г. втората жалбоподателка се обадила в полицията същия ден в 21,18 ч. по повод „проблеми с деца“. Когато полицията пристигнала в 21,25 ч. втората жалбоподателка им казала, че децата играели с топка в парка, ударили прозореца ѝ с топката и избягали.

32. Според медицински доклад относно първия жалбоподател, изготвен на 11 април 2010 г. първият жалбоподател е бил нападат от група деца и е бил ударен с топка в носа.

33. Жалбоподателите твърдят, че на 13 май 2010 г. група деца, включително едно момче, П., блъснали първия жалбоподател в метална ограда в парка. Той паднал и ударил главата и крака си. В

продължение на три дни той бил дезориентиран и необщителен. Според медицинска документация от същия ден първият жалбоподател е имал натъртване на десния крак и охлузване от лявата страна на челото. Не е можел да ходи в продължение на пет дни и втората жалбоподателка е трябвало да вземе назаем инвалидна количка. Според медицинския доклад също така първият жалбоподател бил стъпил накриво и изкълчил глезена си и освен това ударил главата си.

34. На 14 май 2010 г. втората жалбоподателка се оплакала в полицията, че на 13 май 2010 г. едно момче, П.Б., блъснал първия жалбоподател в една стена и му взел топката.

35. На 20 май 2010 г. адвокатката на жалбоподателите изпратила до Градската прокуратура в Загреб жалба с оплакване, че след последното ѝ писмо от септември 2009 г. има други случаи на насилие и тормоз върху жалбоподателите. Съответната част от жалбата гласи:

“ ...

На 5 ноември 2009 г. две момчета, едно от които П., са ругаели по първия жалбоподател и той е изпаднал в паника.

Втората жалбоподателка е уведомила училищния съветник да инцидента, но не е получила отговор.

На 14, 18 и 21 декември 2009 г. група деца са хвърляли сняг по прозореца на жалбоподателите, а веднъж затрупали балкона им със сняг.

На 15 декември 2009 г. група деца са нагрубявали първия жалбоподател на улицата. На 22 септември 2010 г. втората жалбоподателка е била повикана от Дж.С., социален работник от социалните служби в Съсеград, която ѝ казала, че само предявяването на граждански иск би разрешило проблема.

На 19 май 2010 г. децата са продължавали да хвърлят топка по прозорците на жалбоподателите, за което е била уведомена полицията. На 20 март 2010 г., докато първият жалбоподател се возел в автобус група деца започнали да крещат името му, което го е разстроило.

На 10 април 2009 г. момче на име Р. ударило първия жалбоподател по носа с топка, което го е дезориентирало и му е причинило болка. Втората е жалбоподателка уведомила полицията. Полицаяте разговаряли с нея в продължение на два часа и изразили съжалението си, но ѝ обяснили, че нищо не може да се направи, защото всяка проверка би показала, че децата само са се шегували.

На 13 май 2010 г. група деца, включително П. са блъснали първия жалбоподател в желязна ограда в парка. Той е паднал и ударил главата и левия си крак. В продължение на три дни той е бил дезориентиран и необщителен.

На 18 май 2010 г., когато първият жалбоподател седял на една люлка приближили група деца, които правели неприлични жестове и го нарекли глупак.”

36. Същият ден адвокатката се оплакала от тормоза, упражняван върху жалбоподателите пред Омбудсмана на децата и я помолила за съдействие.

37. Жалбоподателите твърдят, че на 24 май 2010 г. група момчета ударили главата на първия жалбоподател в желязна ограда в парка и казали, че това ги забавлява. Според медицински доклад относно първия жалбоподател от същия ден той е бил блъснат в желязна ограда и е ударил главата си в нея.

38. На 25 май 2010 г. Градската прокуратура в Загреб информирала адвокатката на жалбоподателите, че проблемът не е от тяхната компетентност, защото оплакванията били срещу деца, които не носят наказателна отговорност.

39. На 26 май 2010 г. директорът на основно училище А.К. уведомил адвокатката на жалбоподателите, че училищните власти са предприели всички мерки, които са счели за подходящи, като разговор с участвалите деца и информиране на всички родители по време на родителска среща за проблемите, които жалбоподателите са имали с учениците.

40. На 31 май 2010 г. Омбудсманът на децата уведомила представителя на жалбоподателите, че въпросът не е в нейната компетентност.

41. Според медицински доклад относно първия жалбоподател, от 29 юни 2010 г. той системно е бил жертва на нападения от страна на децата в квартала.

42. Според медицински доклади относно първия жалбоподател, изготвени на 29 юни, 25 октомври и 24 ноември 2010 г. и 9 февруари 2011 г. първият жалбоподател системно е бил жертва на нападения от страна на децата в квартала.

43. На 1 юли 2010 г. от полицията провели разговор с П.Б., ученик от основно училище А.К., за инцидентите от 13 и 14 май 2010 г., като той отрекъл да е участвал.

44. Жалбоподателите твърдят, че на 13 юли 2010 г. в 21 ч. четири момчета и едно момиче на висок глас повтаряли нецензурни думи под прозореца на жалбоподателите. Когато втората жалбоподателка ги помолила да са по-тихи те отговорили предизвикателно на сръбски диалект, което било чист намек за сръбския произход на жалбоподателите. Те й казали „Повикай полицията, ние не се страхуваме (*zovi bre policiju, mi se ne bojimo*)”. На 14 юли 2010 г. втората жалбоподателка уведомила за инцидента социалния работник от социалната служба в Съсеград, г-жа Дж.С.

45. На 19 юли 2010 г. социалната служба в Съсеград провела разговор с В.К., която живеела в блока на жалбоподателите. Тя отрекла да е тормозила жалбоподателите. Освен това казала, че на пейката

пред блока, където живеела, често се събирали деца и пияници, които вдигали силен шум и това притеснявало и нейното семейство.

46. На 2 август 2010 г. от социалната служба в Съсеград уведомили полицията, че втората жалбоподателка се е оплакала от продължаващия тормоз и насилие, упражнявани върху първия жалбоподател. Полицията била помолена да вземе подходящи мерки.

47. На 26 август 2010 г. от полицията провели разговор с З.Б., ученик от основно училище А.К., който отрече да е тормозил първия жалбоподател.

48. На 27 август 2010 г. втората жалбоподателка помолила общината в Загреб дървената пейка под прозореца на жалбоподателите да бъде премахната.

49. Жалбоподателите твърдят, че на 31 август 2010 г. около 15 ч., когато се прибирали от пазар, момче, което те познавали като М. минало покрай тях на колело, крещейки обиди към първия жалбоподател, включително, *inter alia*: “Далибор е педераст”. Първият жалбоподател бил изключително разтревожен и угнетен..

50. Жалбоподателите твърдят, че на 1 септември 2010 г. в 18,45 три момчета на колела дошли под прозореца им, хвърляли по него боклуци и крещели. В 19,20 ч. покрай дървената пейка под прозореца на жалбоподателите се събрали още деца, които започнали да ритат близка метална ограда и така вдигнали много шум. Те също хвърлили прозореца на жалбоподателите камък и правели неприлични коментари на висок глас. В 22,03 ч. втората жалбоподателка извикала полицията. Тъй като те не дошли тя пак се обадила в 22,28 ч. От полицията признават, че не са отишли, но имали и други обаждания, на които трябвало да се отзоват. Полицаяте пристигнали в 22,32 ч. и казали на децата да се преместят няколко метра в страни от прозорците на жалбоподателите. Според полицейски доклад от същия ден в 21,21 ч. втората жалбоподателката се е обадила в полицията с оплакване от шум в парка. Когато полицаите пристигнали в 22,35 ч. не намерили никого пред блока.

51. Жалбоподателите твърдят, че на 3 септември 2010 г. около пейката се събрали близо десет деца и вдигнали непоносим шум. В 22,15 ч. втората жалбоподателката повикала полицията. Полицаите пристигнали в 22,40 ч. и казали на децата да се махат, без обаче да се опитат да установят самоличността им. Според полицейски доклад от същия ден втората жалбоподателка се е обадила в полицията в 22,20 ч. и се е оплакала от шум в парка. Когато полицаите пристигнали в 22,25 ч. не намерили никого.

52. Жалбоподателите твърдят, че на 5 септември 2010 г. около 21 ч. като се връщали от църква забелязали, че докато ги е нямало по прозореца им била хвърлена неизвестна бяла субстанция. Под прозореца им имало и няколко деца, които крещели. В 22 ч. втората

жалбоподателката се обадила в полицията. Жалбоподателите също така твърдят, че на 7, 8, 14, 23 и 27 септември 2010 г. около пейката са се събирали деца, които вдигали невъобразим шум.

53. На 23 септември 2010 г. полицията провела разговор с И.С., ученик от основно училище А.К., които отрекъл да е тормозил първия жалбоподател.

54. Жалбоподателите твърдят, че на 2 октомври 2010 г. около пейката се били събрали пет момчета, които вдигали силен шум. В 19,40 ч. седем момчета хвърляли топки по прозореца на жалбоподателите и вдигали шум до късно през нощта. В 23,38 ч. втората жалбоподателка се обадила в полицията, които пристигнали 15 минути след полунощ и казали на момчетата да си ходят, но не ги попитали нищо и не са опитали да установят самоличността им. Според полицейски доклад от същия ден втората жалбоподателка се е обадила в полицията в 23,40 ч. и се е оплакала от шум. Когато полицаите пристигнали петнадесет минути след полунощ не намерили никого.

55. Жалбоподателите също така твърдят, че на 4 октомври 2010 г. в 4 ч. сутринта били събудени от аларма на кола под прозореца им. Няколко деца блъскали по външната страна на апартамента им, вдигайки много силен шум. Същата нощ починал домашният заек на първия жалбоподател. Той решил, че причината е случилото се през нощта и много се разстроил. На 15 октомври 2010 г. докато жалбоподателите не си били в къщи някой бил плюл по прозореца на хола им докато той целия се покрил със слюнка. На 23 октомври и 7, 14 и 19 ноември 2010 г. около пейката се събирали групи деца, които вдигали много шум.

56. На 17 ноември 2010 г. от общината в Загреб съобщили на втората жалбоподателка, че молбата ѝ да бъде премахната пейката под балкона им не е уважена.

57. Жалбоподателите твърдят, че на 22 ноември 2010 г., докато се прибирали от пазар група деца крещели след тях: „Далибор, Далибор!“. Първият жалбоподател се парализирал от страх и попитал майка си, защо не го оставят намира. Втората жалбоподателка писала до Президентството и до Омбудсмана на лицата с увреждания за тормоза, упражняван върху сина ѝ, с молба да ѝ съдействат за премахването на пейката. На 5 декември 2010 г. около полунощ някакви деца хвърляли снежни топки по прозореца на жалбоподателите, което ужасило първия жалбоподател.

58. На 14 декември 2010 г. Омбудсманът на лицата с увреждания препоръчала на общината в Загреб пейката да бъде отстранена. Пейката била премахната през февруари 2011 г. Жалбоподателите твърдят, че същия ден няколко деца унищожили един метален контейнер под прозореца им където били разположени газомерите.

59. Жалбоподателите описват и следните инциденти. На 5 февруари 2011 г. група деца крещели предизвикателно на улицата по втората жалбоподателка на сръбски диалект (*“De si bre?”*). На 8 февруари 2011 г. в 18,40 ч. няколко деца звънели на вратата на жалбоподателите и после избягали. На 10 февруари 2011 г. жалбоподателите отишли на фризьор, като минали по обиколен маршрут за да избегнат децата. Въпреки това срещнали група деца, които предизвикателно крещели „Далибор!“. На 13 февруари 2011 г. в 12,30 ч. седем момчета тичали около апартамента на жалбоподателите, думкали по стените, надничали в жилището и силно се смеели. В 21,45 ч. група момчета пеели песента „Ние сме хървати“ под прозореца на жалбоподателите.

60. Според медицински доклад, изготвен на 9 март 2011 г. по отношение на първия жалбоподател от стрес той често си хапел устните и юмруците, имал тик на лявото око и симптоми на псориазис. В доклада също така се споменава, че той често е бил нападан и осмиван и че е необходимо да му се осигури спокойна и приятна атмосфера.

II. ПРИЛОЖИМО НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

A. Конституция

1. Относими разпоредби

61. Относимите разпоредби на Конституцията на Република Хърватия (*Ustav Republike Hrvatske*, Държавен вестник №№ 56/1990, 135/1997, 8/1998 (консолидиран текст), 113/2000, 124/2000 (консолидиран текст), 28/2001 и 41/2001 (консолидиран текст), 55/2001 (коригирана) и 76/2010) гласят:

Член 14

“Всички в Република Хърватия се ползват от права и свободи, независимо от своята раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, имотно състояние, рождение, образование, социално положение или други характеристики.

Всички са равни пред закона.”

Член 21

“Всяко човешко същество има право на живот.

...”

Член 23

“Никой не може да бъде подлаган на мъчения.

...”

Член 35

“Всеки има право на зачитане и правна защита на личния и семейния си живот, достойнството, репутацията и честта.

...”

Член 140

“(4) Международните договори, сключени и ратифицирани в съответствие с Конституцията и обнародвани, са част от вътрешното право на Република Хърватия и имат предимство от гледна точка на правни последици пред [вътрешното] законодателство. ...”

2. Практика на Конституционния съд

62. В решения с №№ U-I-892/1994 от 14 ноември 1994 г. (Държавен вестник № 83/1994) и U-I-130/1995 от 20 февруари 1995 г. (Държавен вестник №112/1995) Конституционният съд е постановил, че всички права, гарантирани от Конвенцията и Протоколите ѝ следва да се считат за конституционни права, с юридическа сила равна на тази на нормите на Конституцията.

Б. Наказателен кодекс

63. Относимата част от Наказателния кодекс (*Kazneni zakon*, Държавен вестник №110/1997) гласи:

Член 10

„Не е наказателноотговорно лице, което към момента на извършване на престъплението не е навършило 14-годишна възраст.“

В. Закон за противообществените прояви

64. Относимата част от Закона за противообществените прояви (*Prekršajni zakon*, Държавен вестник № 107/2007) гласи:

Член 9

“(1) Лице, което към момента на извършване на противообществената проява не е навършило 14-годишна възраст не носи отговорност за противообществена проява.

(2) Когато поведението на лице по ал. 1 на този член често представлява сериозна противообществена проява, компетентният държавен орган информира родителите или настойниците и компетентните социални служби за поведението на лицето.

(3) Родител ... на лице, към което се прилага ал. 1 на този член се наказва за противообществена проява, когато извършената противообществена проява е пряко свързана с неупражняване на надзор над това лице

Г. Закон за административните спорове

65. Законът за административните спорове (*Zakon o upravnim sporovima*, Държавен вестник на Социалистическа федеративна република Югославия № 4/1977, и Държавен вестник на Република Хърватия №№ 53/1991, 9/1992 и 77/1992 – в сила до 31 декември 2011 г.) в относимите си части предвижда:

Член 66

“[Административният съд] се произнася по молби за защита на конституционно гарантирани права или свободи ... когато такова право или свобода е било нарушено с окончателен индивидуален административен акт [т.е. решение] и няма предвиден друг ред за съдебна защита, като прилага *mutatis mutandis* разпоредбите на този Закон.“

66. Членове 67-76 регламентират нарочно производство за защита на конституционно гарантирани права и свободи от незаконни фактически (физически) действия на държавни служители, когато няма предвиден друг ред за съдебна защита. Според съдебната практика на националните съдилища, защитата от незаконни „действия“ включва и бездействия (например, в решение № Us-2099/89 от 21 септември 1989 г. на Административния съд и решение № Gž-9/1993 от 6 април 1993 г. на Върховния Съд се постановява, че бездействие на административните органи при привеждане в сила на техни разпореждания представлява „незаконно действие“ по смисъла на чл. 67 от Закона за административните спорове).

67. Съгласно чл. 67 производството следва да бъде образувано по „иск за защита от незаконно действие“ (*tužba za zaštitu od nezakonite radnje*), подадена до компетентния градски съд. Делото трябва да бъде заведено срещу административния орган (ответник), който носи отговорността за фактическото действие (или бездействие).

68. Съгласно чл. 72 исковата молба се изпраща на административния орган, който следва да представи отговор в срока, определен му от съответния съд. Съдът обаче може да постанови решение и без да е бил получен отговор, ако исковата молба съдържа достатъчно основания за постановяване на решение.

69. Член 73 предвижда, че съдът постановява решение по съществуващото на делото. Ако решението е в полза на ищеца съдът осъжда ответника да прекрати незаконната дейност и ако е необходимо да възстанови първоначалното положение (*restitutio in integrum*).

70. Съгласно чл. 74 в производството по „иск срещу незаконно действие“ съдът прилага, *mutatis mutandis*, Гражданския процесуален кодекс.

Д. Закон за гражданските задължения

71. Относимата част от Закона на гражданските задължения (*Zakon o obveznim odnosima*, Държавен вестник, №№ 35/2005 и 41/2008), в сила от 1 януари 2006 г., с който е отменен Законът за задълженията от 1978 г. гласи:

Права на личността

Член 19

“(1) Всички физически или юридически лица имат право на защита на личните им права (*prava osobnosti*) при условия, предвидени в закона

(2) Права на личността по смисъла на този закон са правото на живот, правото на физическо и психическо здраве, на репутация, чест, достойнство, име, на неприкосновеност на личния и семеен живот, на свобода и др.

(3) Юридическите лица имат всички посочени по-горе права на личността – освен тези, които са свързани с биологичния характер на физическите лица – и по-специално право на репутация и добро име, на чест, име или фирмено наименование, на търговска тайна, на свобода на предприемачеството и др.“

Член 1046

“Вреда е ... посегателство върху правата на личността (неимуществени вреди).“

Искане за преустановяване на нарушение на права на личността**Член 1048**

“Всеки може да поиска от съд или друг компетентен орган да разпреди преустановяване на дейност, която нарушава правата на личността му и отстраняване на последиците от нея.“

Релевантна съдебна практика

72. Следва да се отбележи, че до сега хърватските съдилища са приели, че освен правата, изброени в чл. 19 от Закона за гражданските задължения само следните представляват права на личността: правото на живот, правото на физическа и психическа неприкосновеност (здраве), правото на свобода, правото на репутация и чест, правото на неприкосновеност на личния и семеен живот, правото на тайна на кореспонденцията и личните ръкописи, правото за самоличност (поспециално, правото на изображение, глас и име) и авторски права.

73. Отоносимата част от решение на Конституционния съд № U-III-1437/2007 от 23 април 2008 г., относно правото на обезщетение за нарушение на правата на личността гласи:

“...

Член 1046 от Закона за гражданските задължения дефинира вредата като посегателство върху правата на личността. С други думи, всяко посегателство върху правата на личността представлява неимуществена вреда.

Съгласно чл. 19 (2) от Закона за гражданските задължения за целите на този закон права на личността са: правото на живот, правото на физическо и психическо здраве, на репутация, чест, достойнство, име, неприкосновеността на личния и семеен живот, правото на свобода и други.

... от това следва да бъде направен извода, че по настоящото дело е имало нарушение на човешки, конституционни и личностни ценности, защото в затвора жалбоподателят е бил поставен при условия, несъвместими със стандартите, разписани в Закона за изпълнението на наказанието лишаване от свобода, а също и с тези по чл. 25, § 1 от Конституцията. По тази причина съдилищата са длъжни да присъдят на жалбоподателя обезщетение за посегателство върху правото му на достойнство.

...”

Е. Закон за предотвратяване на дискриминацията

74. Отоносимата част от Закона за предотвратяване на дискриминацията (*Zakon o suzbijanju diskriminacije*, Държавен вестник № 85/2008) гласи:

Член 1

“(1) Този закон гарантира защитата и насърчаването на равенството като най-високата ценност на конституционния ред на Република Хърватия; създава условия за равни възможности и регламентира защита срещу дискриминация въз основа на раса или етнически произход или цвят на кожата, пол, език, религия, политическо или друго убеждение, национален или социален произход, благосъстояние, членство в синдикални организации, образование, социален статус, брачно или семейно положение, възраст, здравословно състояние, инвалидност, генетично наследство, полова идентичност, изразяване или сексуална ориентация.

(2) Дискриминация по смисъла на този закон е поставянето на лице или неговите близки роднини в неблагоприятно положение на основание някой от признаците, посочени в алинея 1 от този член.

...”

Член 8

“Този закон се прилага по отношение на всички държавни органи ... юридически и физически лица ...”

Член 16

“Всеки, който счита, че поради дискриминация са нарушени негови права може да поиска защита на правата си в производство за установяването на това право, а защита може да поиска в отделно производство по чл. 17 от този Закон.“

Член 17

“Лице, което твърди, че е било жертва на дискриминация в нарушение на разпоредбите на този закон може да предяви иск и да поиска:

1. установяване, че ответникът е нарушил правото му на равно третиране или че действието или бездействието на ответника може да доведе до нарушение на правото на ищеца на равно третиране (иск за установяване на дискриминация);

2. забрана (ответникът) да предприема действия, които нарушават или могат да нарушат правото на ищеца на равно третиране или заповед за предприемане на мерки, които да премахнат дискриминацията или последиците от нея (иск за забрана или премахване на дискриминацията);

3. обезщетение за претърпени имуществени и неимуществени вреди, причинени от нарушението на правата, гарантирани от този Закон (иск за вреди);

4. заповед решението, с което е констатирано нарушение на правото на равно третиране да бъде публикувано в медиите на разноси на ответника.

...”

III. ПРИЛОЖИМИ ДОКУМЕНТИ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА

A. Комитет на Министрите

75. Относителните разпоредби на Препоръка Rec (2004) 10 на Комитета на министрите към държавите членки по отношение на защитата на човешките права и достойнството на хората с психични разстройства (Приета от Комитета на министрите на 22 септември 2004 г. на 896-то заседание на заместник-министрите) гласят:

“...

Като взе предвид:

...

- Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи от 4 ноември 1950 г. и на нейното прилагане от органите, създадени по силата на тази конвенция;

...

Глава II - Общи разпоредби

Член 3 - Недискриминация

1. Всяка форма на дискриминация, основана на психично разстройство трябва да бъде забранена.
2. Държавите членки следва да предприемат подходящи мерки за премахване на дискриминацията въз основа на психично разстройство.

Член 4 - Граждански и политически права

1. Хората с психични разстройства следва да имат право да упражняват всичките си граждански и политически права.

2. Всички ограничения за упражняването на тези права трябва да бъдат в съответствие с разпоредбите на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и не трябва да се основават на обстоятелството, че едно лице има психично разстройство.

...

Член 7 - Опазване на уязвимите лица с психични разстройства

1. Държавите членки следва да гарантират, че са налице механизми за защита на уязвимите лица с психични разстройства и по-специално на тези, които не са в състояние да дадат съгласие или които не могат да бъдат в състояние да се противопоставят на нарушенията на човешките им права.

2. Когато е уместно законът трябва да предвижда мерки за защита на икономическите интереси на лицата с психични разстройства.

...”

76. Относимите разпоредби на Препоръка Rec(2006)5 на Комитета на министрите към страните членки относно Плана за действие на Съвета на Европа за подпомагане на правата и пълноправното участие в обществото на хората с увреждания: подобряване на качеството на живот на хората с увреждания в Европа 2006-2015 (Приета от Комитета на министрите на 5 април 2006 г. на 961-ва среща на заместниците на министрите) гласи:

“...

Като има предвид Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (ETS № 5);

...

3.12. Линия на действие № 12: Правна защита*3.12.1. Ввод*

Хората с увреждания имат правото навсякъде да бъдат разпознавани като лица пред закона. Когато има необходимост от подкрепа, за да упражняват тези свои права, страните членки трябва да гарантират, че тя е подходящо осигурена от закона.

Хората с увреждания представляват разнообразна група от населението, но всички те имат като обща черта, в по-голяма или по-малка степен, нуждата от допълнителни предпазни мерки, за да се възползват изцяло от своите права и да участват в обществото на равна основа с останалите членове на обществото.

Необходимостта от фокусиране с особено внимание върху положението на хората с увреждания по отношение на упражняването на техните права на равни начала с останалите членове на обществото се потвърждава от инициативите, предприети в тази област на национално и международно ниво.

Принципът на недискриминацията следва да бъде основата на правителствените политики, предназначени да осигурят равенство на възможностите за хората с увреждания.

Достъпът до правната система е основно право в демократичното общество, но хората с увреждания често могат да срещат голям брой бариери, включително трудности при физическия достъп. Това изисква разнообразие от мерки и позитивни действия, включително общо повишаване на осведомеността сред юридическите професии относно проблемите на хората с увреждания.

3.12.2. Цели

- i. Да се осигури ефективен достъп до правосъдието за хората с увреждания при равни условия с останалите;
- ii. Да се защитава и подпомага осъществяването на всички човешки права и основни свободи на хората с увреждания наравно с останалите.

3.12.3. Конкретни действия на страните членки

- i. Да предоставят защита срещу дискриминация чрез въвеждането на конкретни законодателни мерки, органи, процедури за докладване и механизми за обезщетение;
- ii. Да гарантират, че разпоредбите, които дискриминират хората с увреждания са премахнати от общото законодателство;
- iii. Да подпомагат обучението в областта на правата на човека и хората с увреждания (национално и международно) за полицейския персонал, обществените служители, съдебния и медицинския персонал;
- iv. Да окуражават неправителствените адвокатски мрежи, работещи в защита на човешките права на хората с увреждания;
- v. Да осигурят на хората с увреждания равен достъп до съдебната система, като осигурят тяхното право на информация и комуникации, които са достъпни за тях;
- vi. Да предоставят подходящо подпомагане на тези хора, които изпитват трудности при упражняването на своята правоспособност и да гарантират, че това подпомагане е съизмеримо с необходимото ниво на подкрепа;

...

3.13. Линия на действие № 13: Защита срещу насилие и малтретиране

3.13.1. Увод

Актовете на малтретиране и насилие срещу всяко лице са неприемливи и обществото има дълг да гарантира, че индивидите и особено най-уязвимите от тях са защитени от подобни действия.

Има индикации, че делът на малтретиране и насилие, извършвани срещу хора с увреждания, е значително по-голям от този за общото население и още по-

голям при жените с увреждания, особено жените с тежки увреждания, където делът на малтретиране надвишава далеч този на жените без увреждания. Такова малтретиране може да се случи в институции или други видове грижи или ситуации, включително в семейната среда. Може да бъде нанасяно от непознати или познати на индивида и може да приеме много форми, например словесни обиди, насилствени действия или отказ да се задоволят основни нужди.

При все че правителствата не могат да гарантират, че никога няма да се стига до малтретиране, те трябва да направят всичко възможно, за да създадат защита и възможно най-силни гаранции. Превенцията може да бъде подпомагана по много начини, особено чрез образование в ценене на правата на защита на индивида и в отчитане и намаляване на риска от малтретиране. Хората с увреждания, които страдат от малтретиране или насилие трябва да имат достъп до съответната подкрепа. Те трябва да имат на разположение система, на която да могат да се доверят достатъчно, за да докладват случаите на малтретиране и да очакват последващи действия, включително индивидуална подкрепа. Тези системи изискват персонал, който да е обучен и квалифициран да открива и реагира на случаите на малтретиране.

При все че в последните години бяха извършени известни проучвания е ясно, че е необходимо допълнително изследване, за да се изградят информирани бъдещи стратегии и добри практики.

3.13.2. Цели

- i. Да се работи в рамките на антидискриминацията и правата на човека за предпазване на хората с увреждания от всички форми на насилие и малтретиране;
- ii. Да се осигури на хората с увреждания достъп до служби и системи за подкрепа на жертви на насилие и малтретиране.

3.13.3. Конкретни действия на страните членки

- i. Да създадат предпазни мерки за защита на хората с увреждания от насилие и малтретиране чрез ефективно прилагане на политики и законодателство, когато това е необходимо;
- ii. Да увеличават наличността и достъпа до обучение за хора с увреждания за намаляване на риска от насилие и малтретиране, като например курсове за самоувереност и придобиване на власт;
- iii. Да осигурят процеси, мерки и протоколи, адаптирани за хората с увреждания, за да се подобри засичането на насилие и малтретиране и за да се гарантира предприемането на необходимите мерки срещу извършителите, включително и обезщетение и подходящо професионално консултиране в случай на емоционални проблеми;
- iv. Да осигурят на хората с увреждания, жертви на насилие и малтретиране, включително в домашна среда, достъп до съответните услуги за подкрепа, в това число и обезщетение;

v. Да предотвратяват и да водят борба с насилието, малтретирането и злоупотребите във всички ситуации чрез подкрепа за семействата, повишаване на обществената осведоменост и образование, поощряване на дискусиите и сътрудничеството между съответните страни;

vi. Да оказват подкрепа на хората с увреждания, особено на жените, и техните семейства в случаи на малтретиране чрез предоставяне на информация и достъп до услуги;

vii. Да осигурят наличието на системи за защита срещу малтретиране на всички хора с увреждания в психиатрични институции, домове и институции за социални грижи, сиропиталища и други институционални услуги;

viii. Да осигурят предоставянето на подходящо обучение на целия персонал, който работи в институции, предназначени конкретно за хора с увреждания, както и в общите служби за подпомагане;

ix. Да обучат полицейските и съдебните власти, за да могат да получават свидетелски показания от хора с увреждания и да се отнасят с пределна сериозност към случаите на малтретиране;

x. Да предоставят на хората с увреждания информация как да избягват случаите на насилие и малтретиране, как да ги разпознават и да ги докладват;

xi. Да предприемат ефективни законодателни, административни, съдебни и други мерки със строги санкции и прозрачно процедиране и да допускат независимо разследване от гражданското общество, за да се предотвратят всички форми на физическо или умствено насилие, нараняване или малтретиране, изоставяне или небрежно отношение, експлоатация или отвличане на хора с увреждания;

...”

77. Относимите разпоредби на Резолюция ResAP(2005)1 за предпазване на пълнолетните и на децата с увреждания от злоупотреба (приета от Комитета на Министрите на 2 февруари 2005 г. 913-та среща на заместник министрите) гласят:

“...

I. Определение за злоупотреба

1. Според Резолюция злоупотреба е всеки акт или бездействие, което води до нарушаване на човешките права на уязвимите хора, техните гражданските свободи, физическата и психическата им неприкосновеност, достойнството или общото им благосъстояние, независимо дали умишлено или поради небрежност, включително в сексуални взаимоотношения или финансови транзакции, за който лицето не е или не може да даде валидно съгласие, или с които те съзнателно биват експлоатирани. На основно равнище злоупотребата може да приеме различни форми:

a. физическо насилие, включително телесното наказание, лишаване от свобода - включително заключване в дома или забрана за излизане навън - злоупотреба с

лечение, медицински експерименти или включване в инвазивни изследвания без съгласие и незаконно задържане на психично болни пациенти;

б. сексуално малтретиране и експлоатация, включително изнасилване, сексуална агресия, непристойни действия, неприлично излагане и принудително участие в порнография и проституция;

в. психологически заплахи и увреждане, които обикновено се изразяват в словесни обиди, ограничения, изолация, отхвърляне, заплашване, тормоз, унижение или заплашване с наказание, изоставяне, емоционално изнудване, произвол, лишаване от дееспособност и инфантилизиране на лица с увреждания, както и лишаване от индивидуалност, сексуалност, образование и обучение, свободно време и спорт;

...

3. Тези злоупотреби изискват пропорционален отговор - такъв, който не е в разрез с легитимните избори, направени от лица с увреждания, но който обаче признава уязвимостта и експлоатацията. Терминът "злоупотреба" следователно се отнася до широк спектър от проблеми, който включва престъпни деяния, нарушения на професионалната етика, практики, попадащи извън договорените ръководни принципи или твърде недостатъчни грижи. В резултат на това, мерките за превенция и отговор при злоупотреба включват широк кръг от органи и участници, включително полицията, системата на наказателното правораздаване, държавни органи, регулиращи доставчиците на услуги и професиите, застъпнически организации, потребителски мрежи и организации на пациентите, както и доставчиците на услуги и проектантите.

II. Принципи и мерки за защита на пълнолетните и на децата с увреждания

1. Защита на човешките права

Държавите членки имат задължение да защитават правата на човека и основните свободи на всички свои граждани. Те следва да гарантират, че хората с увреждания са защитени поне в същата степен както останалите граждани.

Държавите членки следва да признаят, че злоупотребата представлява нарушение на човешките права. Хората с увреждания трябва да бъдат защитени срещу умишлена и/или ненужна вреда най-малко в същата степен както останалите граждани. Когато хората с увреждания са особено уязвими, трябва да бъдат въведени допълнителни мерки, за да се гарантира тяхната безопасност.

2. Включване на хората с увреждания

Държавите членки трябва да приемат, че защитата на правата на гражданите с увреждания е отговорност на държавата.

Те трябва да се борят срещу дискриминацията на хората с увреждания, да насърчават активните мерки за да ѝ се противодейства и да се гарантира включването им в социално-икономическия живот на техните общности.

Те трябва да осъзнаят, че всички хора с увреждания имат право на достойнство, равни възможности, свой собствен доход, образование, заетост, приемане и интеграция в социалния живот, включително достъп до здравни грижи, както и медицинска и функционална рехабилитация.

Те трябва да гарантират, че при използването на услуги от всякакъв вид на хората с увреждания е осигурена защита - най-малко в същата степен както на останалите граждани.

3. Предотвратяване на злоупотреба

Държавите членки следва да повишават обществената информираност, да допринасят за открита дискусия, да развиват знанието и да подобряват образованието и професионалното обучение.

Те следва да насърчават сътрудничеството между институциите и организациите в намирането на начини за предотвратяване на злоупотреби, да подобряват откриването и докладването на злоупотреби, както и да подкрепят жертвите.

Те трябва да създадат, приемат и проследяват приложението на законодателство относно стандартите и регулацията на професионалистите и условията в местата за предоставяне на грижи, за да бъде по-малко вероятно извършването на злоупотреба с хората с увреждания, чрез действие или чрез бездействие.

4. Правна защита

Държавите членки трябва да гарантират достъпа до системата на наказателното правораздаване и до предоставяне обезвреда и/или обезщетения на хората с увреждания, които са били жертви на насилие поне в същата степен както на останалите граждани. При необходимост трябва да бъде предоставяна допълнителна помощ за да се премахнат физически и други бариери пред хората с увреждания.

Хората с увреждания са субекти на частно правното законодателство, чиито права трябва да бъдат защитавани. Поради това държавите членки следва да гарантират, че професионалистите, работещи в системата на наказателното правосъдие се отнасят към хората с увреждания без дискриминация и по такъв начин, че да им бъдат гарантирани равни възможности при упражняване на правата им като граждани.

...”

Б. Парламентарна Асамблея

78. Относимие разпоредби на Препоръка 1642 (2009) на Парламентарната Асамблея за Достъп до права на хората с увреждания

и тяхното пълноценно и активно участие в обществото (приета на 26 януари 2009г.) гласят:

“1. Повече от един човек на всеки 10 страда от някаква форма на увреждане, което представлява общо 650 милиона души по целия свят и дори в още по-голяма пропорция - до 200 милиона само в Европа. Има връзка между възраст и увреждане: тъй като расте застаряването на населението и грижите за здравето се подобряват, броят на хората с увреждания в Европа расте и ще продължи да нараства.

2. Парламентарната Асамблея припомня, че Европейската конвенция за правата на човека (ETS № 5) на Съвета на Европа защитава всички хора, включително и тези с увреждания, а чл. 15 от ревизираната Европейска социална харта (ETS № 163) изрично гарантира на хората с увреждания ефективното упражняване на правото на независимост, социално интегриране и участие в живота на общността. По-новата и дългоочаквана Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания е в сила, считано от 3 май 2008 г. Асамблеята приветства този текст, който дава подробно описание на правата на хора с увреждания, включително деца, и със сигурност ще допринесе за промяна на възприятието, необходимо за подобряване на положението на хората с физически и умствени увреждания.

3. Асамблеята отбелязва, че на практика, достъпът на хора с физически или умствени увреждания до техните права на равни начала с тези на хора без увреждания често си остава само пожелание и е доказано незадоволителен. Поради тази причина приветства изготвянето от Съвета на Европа на Плана за действие 2006-2015 за насърчаване на правата и участието в обществото на хората с увреждания (Препоръка Rec(2006)5 на Комитета на министрите), който се стреми да намери практически отговори на най-сериозните и най-често срещаните проблеми на хората с увреждания, да насърчи равните възможности и който се застъпва за редица мерки за подобряване на положението на хората с увреждания във всички аспекти на ежедневието.

...

18. Като има предвид, че отношението на обществото, предразсъдъците и устойчивите нагласи остават основна пречка пред достъпа до права на хората с увреждания и тяхното пълноценно и активно участие в обществото, Асамблеята призовава държавите членки:

18.1. да увеличат кампаниите си за привличане на общественото внимание и да предоставят информация за въпроси, свързани с уврежданията;

18.2. да предприемат законови действия и да криминализират дискриминационни практики и неприемливи нагласи към хората с увреждания, по-специално злоупотребите, извършвани както от отделни лица, така и в здравни заведения;

18.3. да разпространяват примери за добри практики във всички сфери на всекидневния живот, така че да се направи по-ясен - за всички, и особено за

младите хора – обхватът на този проблем в гражданското общество, на работното място и в света на образованието;

18.4. да гарантира пълноценното и активно участие на хората с увреждания във всички тези процеси.

...”

IV. ОТНОСИМИ МАТЕРИАЛИ НА ООН

79. Приложимите разпоредби на Конвенцията за правата на хората с увреждания (ратифицирана от Хърватия през юли 2007 г. и влязла в сила на 3 май 2008 г.) гласят:

Член 1 - Цел

“Целта на настоящата конвенция е да насърчава, защитава и гарантира пълноценното и равноправно упражняване на всички права на човека и основни свободи от хората с увреждания и да способства за зачитане на вътрешно присъщото им човешко достойнство.

Хората с увреждания включват лица с трайна физическа, психическа, интелектуална и сетивна недостатъчност, която при взаимодействие с обкръжаващата ги среда би могла да възпрепятства тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото равноправно с останалите.“

Член 4 – Общи задължения

“1. Държавите страни по конвенцията, следва да предприемат необходимите стъпки с оглед гарантиране и признаване на пълноценното упражняване на всички права и основни свободи за хората с увреждания без каквато и да било дискриминация по признак увреждане. За целта държавите страни по конвенцията, следва:

а) да приемат всички необходими законодателни, административни и други мерки за прилагането на правата, признати по настоящата конвенция;

б) да предприемат всички подходящи мерки, включително законодателни, за изменение или отменяне на съществуващите закони, правила, наредби, обичаи и практики, които установяват дискриминация срещу хора с увреждания;

в) да отразяват защитата и насърчаването на спазване правата на хората с увреждания във всички политики и програми;

г) да се въздържат от всички актове и практики, несъответстващи на настоящата конвенция, и да гарантират нейното спазване от страна на публичните власти и институции;

д) да предприемат всички подходящи мерки за премахване на дискриминация по признак увреждане от страна на лица, организации и частни предприятия;

...”

Член 5 – Равенство и забрана на дискриминацията

“1. Държавите страни по настоящата конвенция, признават, че всички хора са равни пред закона и имат право без каквато и да било дискриминация на еднаква закрила и еднакво третиране от закона.

2. Държавите страни по настоящата конвенция, забраняват всякаква дискриминация по признак на увреждане и гарантират на лицата с увреждания равнопоставена и ефективна защита от закона срещу всякаква дискриминация на каквито и да било основания.

3. С оглед осигуряването на равнопоставеност и премахването на всякаква дискриминация държавите страни по конвенцията, предприемат всички необходими стъпки, за да осигурят разумни улеснения на хората с увреждания.

4. Всякакви конкретни мерки, необходими за ускоряване или постигане на фактическо равенство на хората с увреждания, не се считат за дискриминация по смисъла на настоящата конвенция.“

Член 8 - Повишаване на общественото съзнание

“1. Държавите страни по настоящата конвенция, се задължават да предприемат незабавни, ефективни и подходящи мерки:

а) за повишаване на общественото съзнание, включително на ниво семейство, по отношение на хората с увреждания и за възпитаване на респект към правата и достойнството на хората с увреждания;

б) за борба със стереотипите, предразсъдъците и вредните практики по отношение на хората с увреждания, включително такива по признак пол и възраст, във всички сфери на живота;

в) за повишаване на общественото съзнание относно способностите и приноса на хората с увреждания.

2. Мерките, предприети за тази цел, включват:

а) инициране и поддържане на ефективни кампании за повишаване на общественото съзнание, предназначени:

i) да възпитават възприемчивост към правата на хората с увреждания;

ii) да насърчават положително възприемане и по-високо обществено съзнание към хората с увреждания;

iii) да способстват за признаване на уменията, качествата и способностите на хората с увреждания, както и на техния принос към работното място и пазара на труда;

б) възпитаване на уважение към правата на хората с увреждания, включително сред децата от най-ранна възраст, на всички равнища на образователната система;

в) насърчаване на всички средства за масово осведомяване да представят хората с увреждания по начин, съответстващ на целите на настоящата конвенция;

г) подпомагане провеждането на програми за обучение и повишаване на общественото съзнание по отношение на хората с увреждания и техните права.“

Член 15 - Защита срещу изтезания или жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

“1. Никой не може да бъде подлаган на изтезания или на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. По-конкретно, никой не може да бъде подлаган без своето свободно волеизявление на медицински или научни експерименти.

2. Държавите страни по настоящата конвенция, предприемат всички ефективни законодателни, административни, съдебни или други мерки, за да закрилят хората с увреждания, равноправно с всички останали срещу подлагане на изтезания или на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.“

Член 16 - Защита срещу експлоатация, насилие и тормоз

“1. Държавите страни по настоящата конвенция, предприемат всички подходящи законодателни, административни, социални, образователни и други мерки, за да защитят хората с увреждания както във, така и извън дома им срещу всички форми на експлоатация, насилие и тормоз, включително в аспектите на полова принадлежност на тези понятия.

2. Държавите страни по настоящата конвенция, предприемат също така всички подходящи мерки за предотвратяване на всички форми на експлоатация, насилие и тормоз, като осигуряват и подходящи форми на съобразена с пола и възрастта помощ и подкрепа за лица с увреждания и техните семейства и гледачи, включително чрез предоставяне на информация и обучение относно избягването, разпознаването и докладването на всички случаи на експлоатация, насилие и тормоз. Държавите страни по конвенцията, осигуряват такива подкрепящи услуги, които да са съобразени с възрастта, пола и увреждането на индивида.

3. С цел предотвратяване възникването на всички форми на експлоатация, насилие и тормоз държавите страни по конвенцията, гарантират, че всички съоръжения и програми, предназначени за хора с увреждания, са обект на ефективен мониторинг от независими органи.

4. Държавите страни по настоящата конвенция, предприемат всички подходящи мерки, включително чрез осигуряване на охрана, за подпомагане на физическото, когнитивното и физиологическото възстановяване, рехабилитация

и социална реинтеграция на лица с увреждания, станали жертва на каквито и да било форми на експлоатация, насилие или тормоз. Такова възстановяване и реинтеграция трябва да се провеждат в среда, способстваща за здравето, благоденствието, самоуважението, достойнството и самостоятелността на индивида, предвид конкретните му нужди с оглед на пол и възраст.

5. Държавите страни по настоящата конвенция, приемат ефективно законодателство и политики, включително конкретно по отношение на жените и децата, с което да способстват за идентифицирането, разследването и при нужда - съдебното преследване на всички прояви на експлоатация, насилие и тормоз по отношение на хора с увреждания.“

Член 17 – Защита на целостта и ненакърнимостта на личността

“Всяко лице с увреждания има право на зачитане на неговата физическа или психическа цялост и ненакърнимост равноправно с всички останали.“

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ 2, 3 И 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

80. Жалбоподателите се оплакват, че държавните власти не са им предоставили адекватна защита от тормоз, упражняван от децата в квартала им. Те се позовават на членове 2, 3 и 8 от Конвенцията, които в приложимите си части гласят:

член 2

“1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

...”

член 3

“Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.”

член 8

“1. Всеки има право на неприкосновеност на личния ... си живот ...

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.”

А. Допустимост

1. Аргументите на страните

(а) Становището на правителството

81. Правителството поддържа, че чл. 2 и чл. 3 не са приложими при обстоятелствата по настоящия случай. По отношение на чл. 2 то твърди, че животът на жалбоподателите никога по никакъв начин не е бил излаган на риск. По отношение на чл. 3 от Конвенцията, правителството поддържа, че не е било достиганото изискваното ниво на суровост, тъй като тормозът, от който се оплакват е бил най-вече словесен, а степента на нараняванията, нанесени на първия жалбоподател на 4 април 2009 г. е била умерена. Освен това твърди, че фактът, че първият жалбоподател е пожелал да се разходи наоколо показва, че не е бил травмиран от разглежданите събития.

82. Правителството също така поддържа, че жалбоподателите не са изчерпали всички вътрешно правни средства за защита. По мнение на правителството жалбоподателите е трябвало да предявят граждански иск за вреди срещу въпросните деца и техните родители. Можели също така да предявят „иск за защита от незаконно действие“ срещу съответните институции по реда на Закона за административните спорове. В производството, образувано по тази молба компетентните съдилища били длъжни да действат незабавно. С решение, което уважава молбата съдът би забранил последващо незаконно действие. Решението следвало да бъде изпълнено в тридневен срок след връчването му на страните.

83. По отношение на събитията от 10 април и 13 май 2010 г., правителството поддържа, че лицата, които се твърди, че са ги извършили, П.Б. и З.Б., били четиринадесет годишни и следователно могат да носят наказателна отговорност. Тъй като наказателното разследване било все още висящо, всяко оплакване свързано с тези инциденти било преждевременно.

(б) Становището на жалбоподателите

84. В отговор жалбоподателите поддържат, че са били подложени на засилващ се тормоз, включително на актове на физическо насилие

срещу първия жалбоподател и на словесно насилие срещу двамата жалбоподатели. Това насилие е разстроило ежедневието им живот и им е причинило постоянно силно напрежение и страдание, по-специално с оглед здравословното състояние на първия жалбоподател. Те твърдят, че моделът на нарастващ тормоз и малтретиране отговаря на изискуемия по чл.3 и чл. 8 от Конвенцията стандарт за интензивност. И още, че чл. 2 от Конвенцията също е приложим като се има предвид ескалацията на насилието срещу първия жалбоподател, с оглед неговата изключителна уязвимост и също така с оглед вероятността - която е доказана от изследванията на престъпленията, мотивирани от омразата, основана на увреждане - ако един лек тормоз остане без отговор да се превърне във всеобхватно насилие, което е възможно да доведе, в екстремна ситуация, до смърт или жестоко мъчение.

85. Относно изчерпването на вътрешно правните средства за защита, те твърдят, че националната правна система не предвижда никакво средство, което да предоставя обезвреда в случаите на престъпления, мотивирани от омраза, основана на увреждане; тази теза се потвърждавала от факта, че в подкрепа на твърдението си, че средствата, които сочи съществуват и са ефикасни правителството не представя никаква относима съдебна практика.

86. По отношение на възможността да заведат дело срещу властите за незаконно действие на основание чл. 67 от Закона на административните спорове, жалбоподателите поддържат, че условията за допустимост на това средство – а именно, че незаконното действие представлява нарушение на Конституцията, че не съществува друг ред за съдебна защита и че незаконната дейност трябва да продължава и към момента на предявяване на иска – го правят неефективно в настоящия случай.

87. По отношение на възможността да предявят граждански иск за вреди срещу родителите на участвалите деца жалбоподателите сочат, че по дела срещу Хърватия Съдът вече е постановявал, че ефективното възпиране на нападения срещу физическия интегритет на едно лице изисква наказателно правен механизъм, които би гарантирал адекватна защита в това отношение (цитират *Sandra Janković срещу Хърватия*, № 38478/05, § 36, 5 март 2009 г.).

88. По отношение на производството срещу противообществените прояви, жалбоподателите поддържат, че то е приложимо само към прояви, които нарушават общественото спокойствие и ред и че следователно това средство явно не предоставя адекватна защита по отношение на вредата, причинена на физическия и психическия интегритет на първия жалбоподател.

89. В отговор на възражението на правителството, че жалбата в частта относно събитията от 10 април и 13 май 2010 г. е преждевременна, защото разследването по случая все още

продължавало, жалбоподателите изтъкват, че никога не са получавали каквато и да било официална информация, че по случая има образувано разследване и че във всички случаи в поведението на властите има неоправдани забавяния. В допълнение разследването касаело изолирани инциденти, а не положението на жалбоподателите като цяло.

2. Преценката на Съда

(а) Приложимост на членове 2, 3 и 8 от Конвенцията към обстоятелствата по настоящия случай

(i) По отношение на първия жалбоподател

90. Съдът отбелязва повтарящите се инциденти на агресивно поведение към първия жалбоподател. Разглежданите факти касаят чести епизоди на тормоз в периода между 31 юли 2008 г. и февруари 2011 г., което е близо две години и половина. Става дума за случаи на словесен и физически тормоз, включително актове на насилие като горене на ръцете на първия жалбоподател с цигари, блъскане в метална ограда и удари с топка. С оглед на факта, че всички инциденти в настоящия случай касаят поредица от действия на група деца и са се случили през един продължителен период от време, Съдът ще ги разгледа като продължаваща ситуация.

91. На следващо място Съдът отбелязва, че случаите на тормоз, упражняван върху първия жалбоподател от деца, живеещи в квартала и от деца, посещаващи близкото основно училище са подробно отразени в, *inter alia*, полицейски и медицински доклади. Последните доказват неблагоприятното въздействие, което тези актове са имали върху физическото и психическото му здраве. Докладите, изготвени по отношение на първия жалбоподател сочат, че той страда от сериозно психическо разстройство, но е спокоен и благ човек, който не е можел и не е знаел как да се защити от грубияните. Заради продължаващия тормоз срещу него е трябвало да бъде подложен на психотерапия, често е изпадал в паника и е бил под стрес. Било е препоръчано да бъде изведен от затормозяващото положение.

92. Твърденията на първия жалбоподател, че за продължителен период от време неговия физически и психически интегритет е бил заплашен, както и че многократно е бил тормозен и нападан са убедителни.

93. В светлината на тези факти Съдът приема, че държавните власти са имали позитивното задължение за защитят първия жалбоподател от агресивното поведение на децата. При обстоятелствата по настоящия случай това задължение възниква и по отношение на чл. 3, и по отношение на чл. 8 от Конвенцията. При обстоятелствата по

настоящия случай обаче Съдът приема, че е достатъчно да разгледа оплакванията на първия жалбоподател само от гледната точка на чл. 3 от Конвенцията.

94. Съдът повтаря, че нечовешкото отнасяне трябва да достигне едно минимално ниво на суровост за да попадне в обхвата на чл. 3. Преценката на този минимум е относителна: тя зависи от всички обстоятелства по делото, като естеството и контекста на отнасянето, неговата продължителност, физическите и психическите му последици и, в някои случаи, пола, възрастта и здравословното състояние на жертвата (веж *Costello-Roberts срещу Обединеното кралство*, 25 март 1993 г., § 30, Series A № 247-C и *A. срещу Обединеното кралство*, 23 септември 1998 г., § 20, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI).

95. Съдът е постановявал, че дадено отнасяне е „нечовешко“, когато, *inter alia*, е било преднамерено, прилагано е часове наред и е причинило или телесни увреждания, или физическо и психическо страдание (виж *Labita срещу Италия* [ГК], № 26772/95, § 120, ECHR 2000-IV). Отнасянето се счита за „унизително“, когато е такова, че внушава у жертвите усещане за страх, терзание и малоценност, което може да ги унизи и да урони достойнството им и е възможно да пречупи физическата и психическата им съпротива (виж *Hurtado срещу Швейцария*, 28 януари 1994 г., становище на Комисията, § 67, Series A № 280 и *Wieser срещу Австрия*, № 2293/03, § 36, 22 февруари 2007 г.).

96. Съдът счита, че тормозът, упражнен върху първия жалбоподател – на когото поне в един случай са му били причинени и физически наранявания, в съчетание с усещането за страх и безпомощност – е бил достатъчно сериозен за да достигне нивото на суровост, необходимо за да попадне в обхвата на чл. 3 от Конвенцията и поради това тази разпоредба е приложима към настоящия случай (виж *Price срещу Обединеното кралство*, № 33394/96, § 24, ECHR 2001-VII и *Milanović срещу Сърбия*, № 44614/07, § 87, 14 декември 2010 г.).

(ii) По отношение на втората жалбоподателка

97. По отношение на втората жалбоподателка Съдът отбелязва, че тя не е била подложена на форма на насилие, което да засегне физическия ѝ интегритет. Въпреки това няма съмнение, че продължаващият тормоз над първия жалбоподател – нейния син с увреждане, за когото се е грижела – и актовете на тормоз, които са засегнали нейната личност, макар и в по-слаба форма, са засегнали ежедневието ѝ живот и навиците ѝ, което е имало негативно влияние върху личния и семейния ѝ живот. Концепцията за личен живот обхваща също така и сферата на взаимоотношенията между различните индивиди.

98. Следователно по отношение на оплакванията на втората жалбоподателка при обстоятелствата на настоящия случай е приложим чл. 8.

(б) Изчерпване на вътрешноправните средства за защита

99. Съдът отбелязва, че целта на чл. 35 е да предостави на страните членки възможността да предотвратят или поправят нарушения, които се твърди, че са извършили преди тези твърдения да бъдат отнесени до институциите по Конвенцията. Следователно, държавите са освободени от задължението да отговарят за действията си пред един международен орган преди да са имали възможността да поправят положението чрез собствената си правна система. Правилото за изчерпване на средствата за защита, към което препраща чл. 35 от Конвенцията изисква даден жалбоподател нормално да може да прибегне само до вътрешноправни средства, които са свързани с твърдените нарушения и които едновременно с това са достъпни и достатъчни; държавата е тази, която трябва да докаже че тези няколко изисквания са били изпълнени (виж *Selmouni срещу Франция* [ГК], № 25803/94, §§ 74 и 75, ECHR 1999-V).

100. Член 35 разпределя тежестта на доказване. Правителството, което се позовава на неизчерпване на вътрешноправните средства, следва да убеди Съда, че средството е било ефективно, налично на теория и на практика към съответния момент, което означава, че е било достъпно и годно да предостави обезвреда по отношение на повдигнатите оплаквания и е предлагало разумни изгледи за успех (виж *Akdivar and Others срещу Турция*, 16 септември 1996 г., § 68, *Reports* 1996-IV).

101. Съдът подчертава, че при прилагането на това правило трябва да се отчита контекста. В съответствие с това той е посочвал, че чл. 35 следва да се прилага с определена гъвкавост и без излишен формализъм (виж *Cardot срещу Франция*, 19 март 1991 г., § 34, *Series A* № 200). Отбелязвал е също така, че правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за защита не е нито абсолютно, нито може да бъде прилагано автоматично; при преценката дали правилото е било спазено е от съществено значение да се отчитат конкретните обстоятелства на отделния случай (виж *Van Oosterwijck срещу Белгия*, 6 ноември 1980 г., § 35, *Series A* № 40). Това означава, наред с останалото, че Съдът трябва да отчита реалистично не само наличието на формални средства за защита в правната система на конкретната страна членка, но също и общия правен и политически контекст, в който те функционират, както и конкретните обстоятелства на жалбоподателите (виж *Akdivar and Others*, цитирано по-горе, § 69).

102. По отношение на настоящото дело, Съдът отбелязва, че правителството е посочило, че жалбоподателите е трябвало да

предявят граждански иск срещу родителите на децата, замесени в актовете на тормоз и насилие срещу първия жалбоподател, като е добавило, че са имали възможността да инициират производство по реда на Закона за противообществени прояви срещу родителите на тези деца.

103. В тази връзка Съдът отбелязва, че в настоящия случай става дума не за индивидуалната отговорност на родителите на замесените деца, а за твърдяната липса на адекватна реакция на компетентни държавни органи към повтарящите се актове на тормоз и насилие от деца, които заради ниската си възраст съгласно националния закон не могат да бъдат преследвани по наказателен ред.

104. По отношение на твърдението на правителството, че жалбата е преждевременна, защото децата П.Б, З.Б и И.С, за които се твърди, че са участвали в инцидентите от 10 април и 13 май 2010 г. към онзи момент са били 14-годишни и следователно са били наказателно отговорни, Съдът първо повтаря, че въпросът в настоящия случай не е за индивидуалната наказателна отговорност. Във всеки случай, въпросните инциденти са се случили през април и май 2010 г., а правителството не е доказало, че освен разпитите на въпросните деца, проведени от полицията през юли, август и септември 2010 г. са били предприети следващи стъпки.

105. Все пак обаче в обстоятелствата по настоящия случай е наложително да бъде оценена ефективността на други средства за защита, посочени от правителството. Съдът отбелязва, че членове 67-76 от Закона за административните спорове предвижда „иск за защита от незаконно действие“ (виж параграфи 66 и 67 по-горе), средство за съдебна защита, което може да бъде ползвано от всеки, който счита, че правата или свободите му, гарантирани от Конституцията са били нарушени от административен орган, когато не съществува друг ред за съдебна защита. Това средство, както и онова предвидено в чл. 66 от същия Закон срещу „окончателен индивидуален административен акт“ (виж параграф 65 по-горе) представлява последното възможно средство, което може да бъде използвано при липсата на всякаква друга съдебна защита, срещу решения или други (фактически) действия или бездействия на административни органи, които могат да нарушат конституционно гарантирани права и свободи. Логиката на тези средства за защита е, че конституционните права и свободи са толкова ценни, че не могат да бъдат оставени без защита от съдилищата.

106. Съдът също така отбелязва, че правото да не бъдеш малтретиран и правото на зачитане на личния и семейния живот са гарантирани от хърватската Конституция. Освен това, относимата съдебна практика на националните съдилища показва, че иск от такъв характер може да бъде предявен и в ситуация на бездействие, какъвто

е настоящия случай, когато жалбоподателите твърдят, че националните власти не са предприели необходимите действия. Възникват обаче определени въпроси по отношение на ефективността на един такъв иск при обстоятелствата на настоящия случай.

107. На първо място, правителството не уточнява кой орган може да бъде държан отговорен за пропуската да се предприемат адекватни мерки. Тъй като коментираното средство е „иск за защита от незаконно действие“ (или бездействие), необходимо е да се установи, чие е задължението да действа и на какво законово основание. Освен това, иск срещу незаконно бездействие може да бъде предявен само срещу отделно длъжностно лице, което въз основа на закон е имало задължение да действа. Би било трудно в настоящия случай да се посочи името на длъжностно лице, което е имало такова задължение. Нещо повече, правителството не е споменало нищо в това отношение. В тази връзка Съдът отбелязва, че един от аспектите на оплакванията на жалбоподателите е, че никой държавен орган не е имал законното задължение да предприеме някакви мерки в ситуацията, от която се оплакват.

108. Предявяването на иск по реда на Закона за административните спорове би довело до образуването на производство в обикновените граждански съдилища. Правителството не твърди, че в такова производство би било възможно да се наложат някакъв вид привременни мерки. Ситуацията, от която се оплакват жалбоподателите обаче показва, че те са били системно тероризирани, понякога почти ежедневно и същността на оплакванията им е във факта, че националните власти, макар да са били наясно с тази ситуация не са предприели подходящи мерки за да предотвратят последващ тормоз.

109. Така правителството не е доказало, че „искът за защита от незаконно действие“ и гражданският иск за вреди срещу държавата по Закона за гражданските задължения са могли да доведат до бързите и адекватни мерки, необходими при обстоятелствата по настоящото дело.

110. При тези обстоятелства Съдът повтаря, че логиката на изискването за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е субсидиарната роля на инструментите по Конвенцията, т.е. принципът, че на националните власти първо трябва да бъде дадена възможност да поправят нарушението, от което някой се оплаква. В тази връзка Съдът отбелязва, че втората жалбоподателка многократно се е оплаквала от нарастващия тормоз пред различни национални институции, като полицията и прокуратурата, компетентните социални служби и училището, в което са учили децата. Според Съда така тя е дала на съответните власти необходимата възможност да реагират на твърденията и да сложат край на тормоза, от който се е оплаквала.

Следователно тя е изчерпала наличните вътрешноправни средства за защита.

111. В допълнение, жалбоподателите твърдят недостатъци на националната система за защита на лицата с увреждания от актове на тормоз и насилие, включително на законовата рамка, в която компетентните органи действат и в предвидените механизми. В тази връзка Съдът отбелязва, че правителството не е доказало, че тези въпроси е можело да бъдат разгледани в някое от другите цитирани производства.

112. От тук следва, че жалбоподателите не са били длъжни да се възползват и от предложените от правителството средства за защита. За да достигне до този извод Съдът е отчел специфичните обстоятелства по настоящия случай, както и факта, че става въпрос за едно толкова фундаментално право каквото е правото да на бъдеш подлаган на нечовешко и унижително отнасяне и че Конвенцията има за цел да гарантира права, които не са теоретични и илюзорни, а права, които са практически и ефективни (виж, например, *Matthews срещу Обединеното кралство* [ГК], № 24833/94, § 34, ECHR 1999-I). Следователно, възражението на правителството трябва да бъде отхвърлено.

(в) Заключение

113. Съдът намира, че оплакванията по чл. 3 и по чл. 8 от Конвенцията не са явно необосновани по смисъла на чл. 35 § 3 от Конвенцията. Не са също така недопустими на друго основание. Следователно трябва да бъдат обявени за допустими.

Б. По същество

1. Становищата на страните

(а) Становището на жалбоподателите

114. На първо място жалбоподателите определят насилието над първия жалбоподател като престъпление, мотивирано от омраза към лицата с увреждания. Проучвания по въпроса показвали, че нивото на злоупотреба и насилие срещу лица с увреждания е значително по-високо от нивото срещу населението като цяло и също така е широко разпространено. Най-често срещаните форми на насилие срещу лица с интелектуални увреждания били ритане, хапане, обиждане, дразнене, крадене, бутане, заплашване, замерване с предмети, изгонване, ритане, крещене по тях, псуване, измъкване на пари, скубане, замерване с камъни, заплюване, ръгане, удряне с юмрук, биене и удряне на главата

им в стена. Срещу хората с увреждания често било упражнявано системно насилие от едни и същи лица. Малтретирането често се извършвало от младежки банди, които систематично си набелязват едни и същи човек, както е в настоящия случай.

115. Тормозът срещу хората с увреждания обикновено бил мотивиран от схващането, че тези хора са по низши. Насилието и враждебността могат да имат различни по обхват последици, включително емоционални, физически и сексуални или дори смърт на жертвата. Хората с увреждания могат да бъдат принудени да преподредят ежедневния си живот за да избегнат рисковете.

116. В становището си жалбоподателите се позовават и на цитираните по-горе международни източници, по-специално на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и произтичащите от нея задължения.

117. Жалбоподателите твърдят, че в продължение на близо пет години заради сръбския си произход и увреждането на първия жалбоподател са били подложени на засилващ се тормоз и малтретиране от група деца, самоличността на повечето, от които не е била установена. Тормозът се изразявал основно във вербално насилие и други форми на антисоциално поведение, като плюене, издаване на звуци, писане на обидни по тротоара и увреждане на жилището на жалбоподателите. Това е причинило на жалбоподателите силно страдание. Отвъд физическите вреди, до които са довели посочените по-горе инциденти, засилващият се тормоз е имал сериозно негативно влияние върху психическата стабилност на първия жалбоподател и това е документирано от неговия психотерапевт.

118. Жалбоподателите освен това е трябвало да променят ежедневните си навици. Ежедневните разходки в парка, седенето на пейка в парка и разговорите с други хора са били от съществено значение за възможността първият жалбоподател да развие един независим начин на живот и усещане за включване в общността. Заради постоянния тормоз, упражняван от децата в квартала първият жалбоподател е трябвало да преустанови всички тези дейности.

119. Като се позовават подробно на практиката на Съда относно позитивните задължения на държавата по чл. 3 и по чл. 8 от Конвенцията, жалбоподателите поддържат, че съответните държавни институции са били длъжни да предприемат позитивни мерки за да ги защитят от злото, извършването от трети лица. Втората жалбоподателка многократно е уведомявала властите за малтретирането, на което първият жалбоподател е бил подложен, но властите въобще не са успели да предприемат никакви действие за да предотвратят повтарящите се актове на насилие. Следователно властите са били наясно, че тормозът, упражняван срещу първия жалбоподател следва един и същи модел.

120. Въпреки че са били наясно с положението на жалбоподателите обаче, властите не са изпълнили задължението си да преустановят тормоза и малтретирането. Жалбоподателите твърдят, че не е било ясно кой е органът, компетентен да разреши проблема им. В отговор на възразението на правителството, че полицията е реагирала адекватно на всички оплаквания на втората жалбоподателка те поддържат, че полицията не е проумяла обхвата на засилващия се тормоз и не е предотвратила последващи актове на насилие. Полицията не е установила самоличността на извършителите. Полицаяте просто са идвали на място и са предупреждавали децата да си ходят. Такъв неангажиран подход на полицаите не е имал възпиращ ефект. Полицията освен това е разглеждала всеки акт на малтретиране като изолиран инцидент без да схване продължаващия характер на ситуацията. Те също така не са предприели нито едно подходящо действие, като образуване на производство за противообществени прояви срещу родителите на участващите деца.

121. Компетентните социални служби е трябвало да разгледат случая и да установят всички факти; да поканят на среща родителите на извършителите с цел да установят обстоятелствата при тях; да наложат привременни мерки, които да предотвратят последващи актове на насилие; да посъветват или да задължат извършителите и родителите им да посещават консултации; да наблюдават ситуацията и да изготвят доклади за предприетите мерки. Социалните служби в Съсеград обаче не са направили нищо такова. През 2009 г. са предприели действия срещу един от малолетните, участвали в инцидента с изгарянията с цигара - поставили са го под надзора на социален работник и са образували съдебно производство за настаняването му в институция за деца с проблеми в поведението за период от една година. Всичко това обаче е било направено не заради нападението над първия жалбоподател, а заради цялостното проблемно поведение на въпросното лице.

122. По отношение на властите в училището, което децата са посещавали жалбоподателите поддържат, че макар те да са имали правомощието да предприемат различни дисциплинарни мерки в случаи на агресивно поведение от страна на ученици, включително предупреждение, порицание, строго порицание и изключване от училище не е била предприета нито една от тези мерки. Все пак е вярно, че училищните власти са предприели някои други мерки, като разговори с родители и деца за да се уверят, че агресивното поведение срещу жалбоподателите е преустановено и организиране на срещи, на които да бъде казано на учениците за потребностите на хората със специфични нужди. Те са помогнали и за разговорите с участващите ученици. Тези мерки обаче не са могли да предотвратят последващите актове на насилие срещу жалбоподателите

123. По подобен начин, никоя от другите институции не е направила нещо повече за да предотврати насилието и тормоза, упражнявани срещу жалбоподателите.

(б) Становището на правителството

124. Правителството поддържа, че освен инцидентите съобщени на полицията и отразени в полицейските доклади жалбоподателите не са доказали, че е имало други инциденти. Правителството твърди, че съответните власти са предприели всички подходящи мерки за да защитят жалбоподателите от тормоз. Всеки път когато втората жалбоподателка се е обаждала в полицията, полицаите са пристигали своевременно, разговаряли са със замесените деца и са ги предупреждавали за неподходящото им поведение. Всеки път е бил изготвян полицейски доклад, който е бил изпращан на прокуратурата.

125. Училището, което са посещавали децата също винаги своевременно е реагирало на твърденията на жалбоподателите за тормоз. Работещите в училището често са провеждали разговори с учениците и родителите им на тема хората със специфични нужди. На родителите е било казано да говорят с децата си по този въпрос и училищният директор е изпратил на родителите писмо в този смисъл.

126. Що се отнася до инцидента от 4 април 2009 г. правителството поддържа, че националните власти са предприели всички необходими стъпки за да установят самоличността на извършителя. Накрая се е установило, че И.М. е изгорил ръцете на първия жалбоподател с цигара. Тъй като И.М., като дете под 14-годишна възраст е бил наказателно неотговорен на жалбоподателите е било указано да заведат гражданско дело за вреди. От компетентната прокуратура са уведомили Омбудсмана на децата и компетентната социална служба за установеното.

127. Що се отнася до инцидентите от 10 април и 13 май 2010 г., както и за твърденията на жалбоподателите за постоянния тормоз над първия жалбоподател, полицията е разпитала децата П.Б., З.Б. и И.С. Разследването продължавало и тъй като към момента на деянието всички те са били над 14-годишна възраст те могат да носят наказателна отговорност.

128. Правителството твърди, че изложеното показва, че националните органи са действали своевременно и усърдно по отношение на всяко подадено от жалбоподателите оплакване и са предприели всички стъпки и мерки за да предотвратят последващ тормоз. След юни 2010 г. не е имало повече оплаквания.

129. Правителството освен това поддържа, че отговорността за възпирането на неподходящото поведение у децата е най-вече на родителите. Училищните власти и социалните служби постоянно са

съобщавали на родителите на замесените деца за проблемите с децата им.

130. От друга страна, втората жалбоподателка като майка на първия жалбоподател също е отговорна до определена степен за отглеждането на сина си. Установено е, че първият жалбоподател е имал нужда от помощ за да се придвижва и от постоянните грижи на майка си. Страдал е също така от епилепсия и е бил късоглед. От социалните служби са били предупредили втората жалбоподателка да не го пуска да излиза сам от дома им; ако тези препоръки са били спазвани биха били разрешени всички проблеми свързани с физическия му контакт с другите и, ако го беше придружавала винаги когато излиза навън би могла да повиши чувствителността на другите деца към сина си.

(в) Становището на третата страна

131. European Disability Forum е разгледала проблемите по настоящото дело през фокуса на престъпленията, мотивирани от омраза към лица с увреждания. Организацията поддържа, че разпознаването на престъпление от омраза срещу хора с увреждания е предизвикателство за много правни системи, тъй като възползването от тяхната уязвимост пречи на правоприлагащите институции и съдилищата да идентифицират деянието като престъпление от омраза. Две отделни проучвания в Обединеното кралство показват, че макар вероятността лице с увреждане да бъде подложено на словесни и физически атаки да е четири пъти по-голяма от тази при референтите без увреждане, вероятността първите да съобщят за престъпленията на полицията е два пъти по-малка.

132. Освен това третата страна поддържа, че враждебното отношение към хората с увреждания, което провокира нападенията по съществото си е дискриминационно, тъй като жертвите биват избирани заради видимото си увреждане. Твърди, че страхът от хората с видимо увреждане, което се възприема като „смуцаващо и неприятно“ е основната причина за насилието срещу тях. Тези хора, често биват възприемани като по-низши или като виновни за състоянието си, което е проблем на обществото като цяло.

133. Страхът от „различния“ се подхранва само когато потенциалната жертва се вижда като уязвима. Уязвимостта на един човек с увреждане е възможност за извършителите да нападнат. Това е така особено в случаите, когато хората с увреждания биват нападани не с цел грабеж или заради собствеността си, а само за да бъдат унижени и личността им да бъде наранена.

134. European Disability Forum също така твърди, че специалното разпознаване на престъпленията от омраза към увреждането е нова насока на развитие. Организацията поддържа, че чл. 5 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (цитира по-горе), признава

на хората с увреждания правото на защита на равно основание със всички останали. За държавата, това отново означава способност да разпознава и адресира дискриминацията, основана на увреждането на жертвата и достатъчно познание за увреждането за да може да прилага закона, зачитайки нуждите на хората с увреждания. В конкретни случаи, спазването на принципа за недискриминация може да означава признаването на специфичното положение на хората с увреждане сравнени с хората без увреждания. Вторият параграф на чл. 5 има предвид задължението на държавата да защитава хората с увреждания от дискриминация на всяко основание. И отново, изпълнението на това задължение изисква задълбочено обучение на държавните служители.

135. Третата страна също така подчертава, че Конвенцията на ООН задължава държавите членки да „предприемат всички законодателни, административни, съдебни и други мерки за да защитят хората с увреждания“ от насилие, което също изисква обучение на лицата, работещи в сферата на административното правосъдие.

136. В заключение, European Disability Forum твърди, че до този момент законодателните и правоприлагащите институции не са обръщали достатъчно внимание на престъпленията от омраза към хората с увреждания. Това е довело до пропуск да се признае това престъпление от омраза като такова, както и до недостатъчното документирание и неразбирането на този феномен. Отговорът на властите към този проблем трябва да премине от пасивен към активен и да има за цел защитата на хората с увреждания от актове на насилие.

2. Преценката на Съда

(а) По отношение на първия жалбоподател

(i) Общи принципи

137. Съдът повтаря, че чл. 3 от Конвенцията трябва да се счита за една от най-основните разпоредби на Конвенцията, който прогласява основните ценности на демократичните общества, изграждащи Съвета на Европа (виж *Pretty срещу Обединеното кралство*, № 2346/02, § 49, ECHR 2002-III). За разлика от останалите разпоредби на Конвенцията той е формулиран с абсолютни термини, без изключения и условия или възможност за дерогиране по чл. 15 от Конвенцията (виж, *inter alia*, *Chahal срещу Обединеното кралство*, 15 ноември 1996, § 79, Reports 1996-V).

138. Съдът повтаря, че що се отнася до въпроса дали държавата може да бъде държана отговорна по чл. 3 за изтезание, упражнявано от недържавни структури - задължението на Високодоговарящите страни по чл. 1 от Конвенцията да гарантират на всеки в своята юрисдикция

правата и свободите дефинирани в Конвенцията разгледано съвместно с чл. 3 налага на държавите да предприемат мерки, които да гарантират, че лицата под тяхна юрисдикция не са подлагани на изтезание или нечовешко или унизително отношение или наказание, включително, че не са малтретирани от частни лица (виж, *mutatis mutandis*, *H.L.R. срещу Франция*, 29 април 1997 г., § 40, *Reports* 1997-III). Тези мерки трябва да предоставят ефективна защита, в частност, на деца и други уязвими хора, и да включват разумни стъпки за предотвратяване на нечовешкото отнасяне, което е било известно на властите или е трябвало да им бъде известно (виж, *mutatis mutandis*, *Osman срещу Обединеното кралство*, 28 октомври 1998 г., § 116, *Reports* 1998-VIII и *E. and Others срещу Обединеното кралство*, № 33218/96, § 88, 26 ноември 2002 г.).

139. Като се има предвид трудностите при поддържането на реда в модерните общества, непредвидимостта на човешкото поведение и оперативните решения, които трябва да бъдат взимани в смисъл на приоритети и средства, обхватът на това позитивно задължение трябва все пак да бъде тълкуван по начин, който да не налага невъзможно или непропорционално бреме върху властите. Не всеки твърдян риск от малтретиране, следователно, може да налага на властите изискването по Конвенцията да предприемат оперативни мерки за да предотвратят материализирането на риска. За да възникне едно позитивно задължение, трябва да се докаже, че когато е съществувал реален и непосредствен риск от малтретиране на конкретно лице чрез извършването на престъпление от трето лице властите са знаели или е трябвало да знаят за него и в рамките на своите правомощия не са предприели мерки, които, преценени разумно, е можело да се очаква че биха довели до избягване на риска. От значение е също така необходимостта да се гарантира, че полицията упражнява правомощията си да контролира и предотвратява престъпленията по начин, който напълно зачита справедливостта на процеса и останалите гаранции, които легитимно ограничават обхвата на действията ѝ при разследването на престъпленията и изправянето на нарушителите пред съда, включително гаранциите, съдържащи се в чл. 8 от Конвенцията (виж *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga срещу Белгия*, № 13178/03, § 53, ECHR 2006-XI; *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others срещу Грузия*, № 71156/01, § 96, 3 май 2007 г. и *Milanović*, цитирано по-горе, § 84; виж също, *mutatis mutandis*, *Osman*, цитирано по-горе, § 116).

140. Съдът следователно ще провери дали в действията си по случая на първия жалбоподател държавата ответник е нарушила позитивните си задължения по чл. 3 от Конвенцията.

(ii) Приложение на тези принципи в настоящото дело

141. Като начало Съдът отбелязва, че актове на насилие, които противоречат на чл. 3 от Конвенцията нормално биха изисквали ред за прилагане на наказателно правни мерки срещу извършителите (виж *Begonović срещу Хърватия*, № 46423/06, § 71, 25 юни 2009 г., по отношение на чл. 3 и *Sandra Janković*, цитирано по-горе, § 47, по отношение на чл. 8).

142. В настоящия случай обаче, повечето от твърдените извършители са били деца под 14-годишна възраст, срещу които по националния закон не е било възможно да се приложат никакви наказателно правни санкции. Освен това в специфичните обстоятелства на настоящия случай най-вероятно нито едно от обсъжданите действията, само по себе си не представлява престъпление, но въпреки това в своята съвкупност инцидентите на тормоз са несъвместими с изискванията на чл. 3 от Конвенцията. Поради това, настоящият случай следва да бъде разграничен от случаите, които касаят процедурните задължения на държавата по наказателния закон по отношения на актове на малтретиране в нарушение на чл. 3 от Конвенцията, където държавните власти са длъжни да проведат по своя инициатива задълбочено, ефективно и независимо разследване.

143. В настоящия случай въпросът е за позитивните задължения на държавата в една различна ситуация, извън обхвата на наказателното право, когато компетентните държавни органи са наясно, че срещу човек с физическо и психическо увреждане се осъществява сериозен тормоз и дори насилие. Случаят касае твърдяна липса на адекватна реакция, с която да се подходи правилно към вече извършените актове на насилие и тормоз и да се предотврати всеки такъв последващ акт.

144. В съответствие с по-горното, Съдът първо ще разгледа дали съответните власти са знаели или е трябвало да знаят за извършваните срещу първия жалбоподател тормоз и насилие.

145. В тази връзка Съдът отбелязва, че материалите по делото показват, че още на 31 юли 2008 г. втората жалбоподателка е уведомила полицията за нарастващия тормоз върху сина ѝ от децата от квартала. Освен това тя е съобщила на полицията за множество последващи инциденти, включително за това, че на 4 април 2009 г. ръцете на първия жалбоподател са били горени с цигари. През април 2009 г. тя е уведомила Омбудсмана на хората с увреждания за същия този инцидент. Между май и юни 2009 г. от полицията са информирали прокуратурата, както и компетентните социални служби за твърдяното малтретиране на първия жалбоподател, а от септември 2009 г. училищните власти също са били надлежно уведомени.

146. С оглед на горното, Съдът е убеден, че националните власти са били наясно с нарастващия тормоз върху първия жалбоподател,

упражняван от децата в квартала му и от децата от близкото училище. Поради това Съдът ще разгледа дали съответните власти са предприели всички разумни стъпки, при обстоятелствата по настоящия случай, за да защитят първия жалбоподател от тези актове.

147. В настоящата ситуация, където случаите на насилие са продължили през определен период от време Съдът намира, че съответните власти не са предприели достатъчно мерки за да установят степента на проблема и да предотвратят извършването на следващи актове на насилие.

148. Вярно е, че полицията е разпитала част от децата, за които се твърди, че са участвали в някои от инцидентите и че училищните власти са обсъдили проблема с учениците и техните родители. Съдът обаче намира, че не са били направени никакви сериозни усилия за да се оцени истинския характер на ситуацията и че е липсвал систематичен подход, което е довело до липса на адекватни и всеобхватни мерки. Така установеното от полицията не е довело до последващи конкретни действия: не са били взети решения и не е бил въведен механизъм за наблюдение за да се признае и предотврати последващ тормоз. Съдът е шокиран от липсата на каквото и да било реално участие на социалните служби и липсата на данни за извършени консултации със съответни експерти, които биха могли да дадат подходящи препоръки и да работят с въпросните деца. По същия начин първият жалбоподател също не е бил консултиран с цел да му се помогне. В същност, Съдът намира, че освен реагирането на отделните инциденти, компетентните власти не са предприели съответни действия от общ характер за да се справят с основния проблем, въпреки, че са знаели, че първият жалбоподател системно е бил мишена на тормоз и че е възможно да последват нови злоупотреби.

149. В тази светлина, Съдът счита, че компетентните държавни органи не са предприели разумни мерки за да предотвратят малтретирането на първия жалбоподател, въпреки факта, че постоянният риск от такова малтретиране е бил реален и предвидим.

150. Следователно по отношение на първия жалбоподател е имало нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

(б) По отношение на втората жалбоподателка

(i) Общи принципи

151. Основната цел на чл. 8 е да защити индивида от произволна намеса от страна на държавните власти, но той не просто задължава държавата да се въздържа от такава намеса. В допълнение към това негативно задължение може да има и позитивни задължения, присъщи на ефективното зачитане на личния или семейния живот. Тези задължения може да включват предприемането на мерки, насочени

към осигуряване зачитането на личния живот дори и в сферата на отношенията между хората (виж *X and Y срещу Холандия*, цитирано по-горе, § 23; *Botta срещу Италия*, 24 февруари 1998 г., § 33, *Reports* 1998-I; *Mikulić срещу Хърватия*, № 53176/99, § 57, ECHR 2002-I и *Sandra Janković*, цитирано по-горе, § 44).

152. По-рано, в различни контексти Съдът е постановявал, че понятието личен живот включва психологическия интегритет на едно лице. При някои обстоятелства държавите са длъжни по чл. 8 да защитават моралния интегритет на един човек от действията на другите хора. Съдът също така е постановявал, че държавите имат позитивно задължение да зачитат човешкото достойнство и в някои отношения – качеството на живота (виж *L. срещу Литва*, № 27527/03, § 56, ECHR 2007-IV, и, *mutatis mutandis*, *Pretty срещу Обединеното кралство*, № 2346/02, § 65, ECHR 2002-III).

(ii) Приложение на тези принципи в настоящия случай

153. Съдът счита, че продължаващият тормоз е накърнил личния и семейния живот на втората жалбоподателка. Той вече е намерил, че държавните власти не са предприели адекватните и нужни мерки за да предотвратят последващ тормоз на първия жалбоподател. Аналогично, властите не са предоставили адекватна защита на правата на втората жалбоподателка. Следователно е имало нарушение на чл. 8 от Конвенцията и по отношение на втората жалбоподателка.

II. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

154. На следващо място жалбоподателите се оплакват, че малтретирането им и реакцията на компетентните власти са били и дискриминационни на основание сръбския им произход и увреждането на първия жалбоподател. Те се позовават на чл. 14 от Конвенцията, който гласи:

“Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.”

Допустимост

1. Аргументите на страните

155. Правителството поддържа, че жалбоподателите са могли да заведат дело по реда на Закона за предотвратяване на

дискриминацията, в което са могли да търсят признаване на възможна дискриминация, както е предвидено в Закона, разпореждане за премахване на дискриминацията и нейните последици, както и обезщетение.

156. В отговор жалбоподателите оспорват, че производството по Закона за предотвратяване на дискриминацията е ефективно средство за защита, защото те не са могли да изложат конкретната ситуация, от която се оплакват. Освен това, те твърдят, че две години след приемането на Закона, няма съдебна практика, която да покаже, че гражданите се чувстват уверени да заведат дело по този Закон или, че образуваните производства се разглеждат с адекватна скорост.

2. Преценката на Съда

157. По отношение на чл. 14 от Конвенцията Съдът повтаря, че той няма самостоятелно съществуване, но играе важна роля като допълва останалите разпоредби на Конвенцията и нейните Протоколи, тъй като защитава лицата в сходно положение от дискриминация при упражняването на правата им, закрепени в останалите разпоредби (виж *Dudgeon срещу Обединеното кралство*, 22 октомври 1981, § 67, Series A no. 45; *Chassagnou and Others срещу Франция* [ГК], №№ 25088/94, 28331/95 и 28443/95, § 89, ECHR 1999-III и *Timishev срещу Русия*, №№ 55762/00 и 55974/00, § 53, ECHR 2005-XII). Макар прилагането на чл. 14 да не предполага нарушение на други разпоредби – и в този смисъл той е автономен – не може да става дума за неговото прилагане освен, ако разглежданите факти не попадат в обхвата на една или повече от последните (виж, например, *Van Buitenen срещу Холандия*, № 11775/85, решение на Комисията от 2 март 1987 г. и *Cha'are Shalom Ve Tsedek срещу Франция* [ГК], № 27417/95, § 86, ECHR 2000-VII).

158. Съдът също така е постановявал, че дори и в ситуация, към която материалната разпоредба да не е приложима, чл. 14 все така може да е приложим (виж *Savez crkava "Riječ života" and Others срещу Хърватия*, № 7798/08, § 58, 9 декември 2010 г.). Следователно, въпросът за допустимостта във връзка с чл. 14 може да бъде преценяван отделно.

159. Що се отнася до настоящия случай, по чл. 14 Съдът ще разгледа въпроса за изчерпването на вътрешно правните средства за защита във връзка със Закона за предотвратяване на дискриминацията. В тази връзка Съдът отбелязва, че вече е разглеждал въпроса за изчерпването на средствата за защита по оплакването от дискриминация отделно от този за изчерпването им по основното оплакване (виж *Valkov and Others срещу България*, №№ 2033/04, 19125/04, 19475/04, 19490/04, 19495/04, 19497/04, 24729/04, 171/05 и 2041/05, §§ 104-108, 25 Октомври 2011 г.). Този подход върви ръка за ръка с принципа, че когато има самостоятелно и във връзка с чл.14

позоваване на материална разпоредба на Конвенцията или нейните Протоколи и е било намерено отделно нарушение на материалната разпоредба, Съдът не винаги решава, че е нужно да разгледа случая и по чл.14, но ситуацията е различна, ако очевидното неравно третиране при упражняването на разглежданите права е съществен аспект на случая (виж *Dudgeon*, цитирано по-горе, § 67; *Chassagnou and Others*, цитирано по-горе, § 89 и *Timishev*, цитирано по-горе, § 53).

160. По настоящото дело Съдът отбелязва, че в Закона за предотвратяване на дискриминацията изрично е посочена дискриминацията на основание здравословно състояние и инвалидност, както и на основание етнически произход (виж чл. 1 от Закона). В него са предвидени редица средства за защита, включително признаване на дискриминацията, забрана на дискриминационните действия и обезщетение за вреди. Може да се търси и защита срещу държавни органи в случай на твърдяно тяхно бездействие (виж параграф 74 по-горе).

161. Искът за защита от дискриминация трябва да бъде предявен пред обикновените съдилища и първоинстанционното решение може да бъде обжалвано, като е предвидена и конституционна жалба. Правото на недискриминация е гарантирано и от Хърватската Конституция, а Конвенцията е пряко приложима в Хърватия. За да бъде спазен принципа за субсидиарност, преди да отнесат оплакванията си пред Съда жалбоподателите е трябвало първо да дадат възможност на националните съдилища да поправят положението им, като отнесат пред тях въпросите, които желаят да поставят пред Съда.

162. На този фон, Съдът намира, че иск по Закона за предотвратяване на дискриминацията представлява ефективно вътрешноправно средство за защита и употребата на това средство е можела до доведе до признаване на твърдяното нарушение и присъждане на обезщетение. В случай, че жалбоподателите загубят делото пред обикновените съдилища те са можели да подадат конституционна жалба и оплакванията им щяха да бъдат разгледани и от Конституционния съд. Жалбоподателите обаче не са се възползвали от средствата за защита, с които са разполагали.

163. От това следва, че оплакването трябва да бъде отхвърлено на основание чл. 35 §§ 1 и 4 от Конвенцията заради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

III. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

164. Жалбоподателите твърдят, че не по отношение на оплакванията им по Конвенцията не са имали ефективно правно средство за защита. Те се позовават на чл. 13 от Конвенцията, който предвижда:

“Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.“

А. Допустимост

1. Относно оплакванията на жалбоподателите по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията

165. Съдът отбелязва, че това оплакване е свързано с разгледаните по-горе оплаквания по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията и следователно трябва по същия начин да бъде обявено за допустимо.

2. Относно оплакванията на жалбоподателите по чл. 14 от Конвенцията

166. Съдът вече установи, че във връзка с оплакванията си по чл. 14 от Конвенцията жалбоподателите са разполагали с ефективно средство за защита – иск по Закона за предотвратяване на дискриминацията – което те не са изчерпали. Следователно тази част от жалбата е явно необоснована и трябва да бъде отхвърлена в съответствие с чл. 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

Б. По същество

167. Жалбоподателите твърдят, че не са имали ефективно средство за защита, чрез което да получат защита срещу актовете на тормоз и насилие. Съдът отбелязва, че в тази връзка правителството е предложило редица средства за защита, за които твърди, че са били на тяхно разположение. Съдът обаче е установил, че чрез нито едно от посочените от правителството средства не може да се разгледа положението на жалбоподателите във връзка с оплакванията им по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията.

168. Следователно, Съдът намира, че жалбоподателите не са имали ефективно средство за защита по отношение на оплакванията си по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията. Съответно, в това отношение е имало нарушение на чл. 13.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

169. Член 41 от Конвенцията гласи:

“Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само

частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

А. Вреди

170. Жалбоподателите претендират по 10 000 евро за неимуществени вреди.

171. Правителството счита претендираната сума за прекомерна и недоказана.

172. Като отчита всички обстоятелства по настоящото дело, Съдът признава, че жалбоподателите са претърпели неимуществени вреди, които не могат да бъдат компенсирани само от констатирането на нарушението. Преценявайки по справедливост Съдът присъжда общо на двамата жалбоподатели 11 500 евро като обезщетение за неимуществени вреди, ведно с всички такси, които биха могли да бъдат дължими от тях.

Б. Разноски

173. Жалбоподателите, на които е била предоставена правна помощ по програмата на Съвета на Европа, също така претендират 1 206 евро за разноски в националното производство и 4 997,13 евро за тези направени пред Съда.

174. Правителството твърди, че жалбоподателите не са разбили по пера претенцията си.

175. Съгласно практиката на Съда жалбоподателят има право да му бъдат възстановени само разноските, за които е доказано, че са действително извършени, че са били необходими и разумни по размер. В настоящото дело, като отчита документите, с които разполага и посочения критерий, Съдът счита, че разноските на жалбоподателите, направени във връзка с оплакванията, повдигнати пред националните институции относно упражнявания върху тях тормоз, по същество са имали за цел да поправят нарушението на правата по Конвенцията, което е било твърдяно и пред Съда и че тези разноски могат да бъдат съобразени при отсъждането по претенцията за разноски (виж *Scordino срещу Италия* (№ 1) [ГК], № 36813/97, § 284, ECHR 2006-V и *Medić срещу Хърватия*, № 49916/07, § 50, 26 март 2009 г.). С оглед информацията, с която разполага и посочените критерии, Съдът присъжда на жалбоподателите общо 1 206 евро за разноски, направени в националното производство и 3 500 евро за тези пред Съда, без получените от Съвета на Европа 850 евро за правна помощ, ведно с всички данъци и такси, които жалбоподателите биха дължали върху тази сума.

В. Лихва за забава

176. Съдът намира за подходящо лихвата за забава да бъде определена на базата на пределния лихвен процент при отпускане на кредит от Европейската централна банка, завишен с три процентни пункта.

**ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ,
ЕДИНОДУШНО**

1. *Обявява* оплакванията по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията, както и оплакването по чл. 13 в частта му свързана с оплакванията по чл. 3 и чл. 8 за допустими, а останалата част от жалбата за недопустима;
2. *Реши*, че е имало нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на първия жалбоподател;
3. *Реши*, че е имало нарушение на чл. 8 от Конвенцията по отношение на втората жалбоподателка;
4. *Реши*, че е имало нарушение на чл. 13 от Конвенцията;
5. *Реши*,
 - (а) че в тримесечен срок от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с чл. 44 § 2 от Конвенцията ответната държава да заплати на жалбоподателите следните суми, които да бъдат конвертирани във валутата на ответната държава по курса към деня на изплащането:
 - (i) 11 500 (единадесет хиляди и петстотин) евро, ведно с всички данъци и такси, като обезщетение за неимуществени вреди;
 - (ii) 4 706 (четири хиляди седемстотин и шест) евро без 850 (осемстотин и петдесет) евро за разноси, ведно с всички данъци и такси, които жалбоподателите биха дължали върху тази сума;
 - (б) от изтичането на посочения тримесечен срок до окончателното изплащане, върху горните суми се дължи проста лихва, равняваща се по размер на пределния лихвен процент при отпускане на кредит от Европейската централна банка през периода на забава, завишен с три процентни пункта;
6. *Отхвърля*, останалата част от претенциите на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено на 24 юли 2012 г., в съответствие с чл. 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Søren Nielsen
Секретар

Anatoly Kovler
Председател

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г.

Официалните езици на Европейския съд по правата на човека са английски и френски. Този превод не обвързва Съда и Съдът не поема никаква отговорност за качеството му. Преводът може да бъде свален от базата данни с практиката на Европейския съд по правата на човека HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) или от всяка друга база данни, на която Съдът го е предоставил. Преводът може да бъде възпроизвеждан за нетърговски цели, при условие че е цитирано пълното заглавие на делото и посочената по-горе информация за авторските права. В случай че възнамерявате да използвате за търговски цели която и да било част от този превод, моля свържете се с publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.